

Mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

I 117 986 1999

9901024,5/6

COBISS

5-6/99

kultura razstave srečanja literatura intervjuji rast

KAZALO

M. Maver: Ne, nočemo umreti!	97
Mateja Gomboc: Angel varuh	98
Mogoče vas bo zanimalo	
zvedeti, da	99
Pod črto	100
Saša Martelanc:	
Čar in simbol Repentabra	102
Pavle Merku: Pravljica od ovc	105
Bruna Pertot:	
Ko se v rožniku obesi dan	106
Mirella in Peter Merku:	
In memoriam Fulvio Tomizza	107
Martin Silvester:	
Iz sodobne hrvaške poezije	108
Ivo Jevnikar:	
Franc Vidrih: Iz spominov	
primorskega padalca (I.)	110
Antena	113
Martin Jevnikar: Umrl je	
igralec Stane Raztresen	117
Draga Gelt: Obisk C. Velkovrha	
v Avstraliji	119
Mitja Petaros: Glede koledarja	120
Jože Cukale: Vladimirju Kosu	120
Martin Jevnikar: Zamejska in	
zdomska literatura (Drago	
Štoka; Ivan Tavčar)	121
Ocene: Knjige: M. Prašnički:	
Prikrivana resnica (M. Jevni-	
kar); Turistični vodnik - Slo-	
venija (C. Velkovrh); Roman-	
ske jezikovne prvine (A.R.);	
P. Groznik: Višnja gora (M.	
Jevnikar); Gotska arhitektura	
na Goriškem (i.f.ž.); Razsta-	
ve: Kosef Koudelka (Magda	
Jevnikar); Gledališče: Raz-	
borski Pasijon (Z. Tavčar)	123
Novice Knjižnice Dušana	
Černeta - 31.	128
Na platnicah: Pisma; Listnica	
uprave; Za smeh	
Priloga: RAST 128-99	

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
E-mail: urednistvo@mladika.com
Izdaja: MLADIKA z. o. z.
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
5.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 40.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
40.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 45.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

GLASBENA MATICA I.

Ko sem v prejšnji Mladiki prebral zapis Draga Štoka *Na trgu Navona*, kjer proti koncu piše o "boju med revnimi", si nisem mogel kaj, da mi ni spomin poromal k ponovnemu polemiziranju med Glasbeno matico in glasbenim centrom *Emil Komel*. Prepričan sem namreč, da je dr. Štoka, ko je pisal o tem, imel v mislih prav to. Če pa ni tako, potem je objava članka prišla ravno ob pravem času.

Ravno za to namreč gre, za boj med revnimi. Ne vem, kakšna bo situacija, ko bo to pismo objavljeno. Upam, da se bo Glasbeni matici uspelo izvleči iz težav, v katerih se nahaja, čeprav je v tem trenutku stanje zelo hudo. Zelo pa me boli, da je prišlo do nekega ostrega, rekel bi žolčnega polemiziranja med obema glasbenima šolama, ki nikomur ne koristi. Marsikdo je za to, da se obe šoli združita. Ne vem, če je v tem trenutku pametno zahtevati združitev GM in centra *E. Komel*. Taka združitev bi danes le povzročila zvišanje stroškov in posledično potrebo po višjih finančnih prispevkih, ko pa še z obstoječimi ni mogoče kriti vseh dejavnosti obeh šol. Profesorji GM so že več mesecev brez plače, nedavno - ravno na občnem zboru GM - pa je predsednik centra *E. Komel*, Martin Srebrnič, dejal, da kar se tega tiče, tudi stanje na tej šoli ni rožnato. Tudi v tem primeru bi morali verjetno opraviti bolečo racionalizacijo: koliko profesorjev GM in centra *Komel* bi morali v tem primeru odpustiti ali pa jim predlagati polovično zaposlitev in koliko gojencev bi morali odsloviti?

Boli me tudi, da prihaja do besednih obračunavanj v tisku, ki jih označuje žolčni in nasilni ton, s katerim se že

precej časa nismo več soočali. O politiki in delovanju naših krovnih organizacij, SKGZ in SSO, bi imel tudi jaz lahko precej pripomb, vendar se mi zdijo določene trditve o nekih tajnih dogovorih o osiromašenju te ali one ustanove v zamejstvu precej čudne. Gotovo je za nelagodje, ki ustvarja take govoriče, veliko prispevala netransparentnost, ki je dolga desetletja vladala znotraj manjšine (in tu ni nihče izvzet), zadnje čase pa huda kriza zlasti GM. V kriznih obdobjih je takih govoric še in še, nenormalno pa je, da z njimi prihajajo na dan ljudje, ki bi morali biti zaradi položaja, ki ga zasedajo oziroma službe, ki jo opravljajo, nadvse trezni in objektivni, predvsem pa bi morali navesti dokaze. Zdi se mi, da prihaja do nekega obtoževanja vsevprek, in to le s ciljem, da se ustvarja slaba kri in da se širi nezaupanje med člani naše skupnosti. Po mojem mnenju pa bi morali vsi skupaj narediti globok vdih, stopiti korak nazaj in skušati razmišljati, kot razmišlja zrela oseba.

Kaj menite o tem Vi?

G. K.

GLASBENA MATICA II.

Spoštovani!

Glasbena matica je na robu ukinitve. To je sukus vseh izjav in poročanja v naših sredstvih javnega obveščanja, ki pa prinašajo tudi neko trditev, ki v zamejstvu ni nova. Vsi skupaj si moramo prizadevati za njeno rešitev.

Bojim se, da bomo kmalu slišali to zguljeno frazo tudi ob bližajoči se novi krizi Primorskega dnevnika, če sem dobro razumel sporočilo upraviteljev, ki je bilo pred časom objavljeno v tem časopisu. Vendar: ravno pred letom

3. stran platnic ➤

SLIKE NA PLATNICI: 1 pomladni šopki na tržaškem Krasu nas opozarjajo na tipične kraške osmice; **2** etnično čiščenje na italijanski način; **3** "očiščeno" področje na našem Krasu (foto Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simičič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčet, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Deški razred letnika 1899 na rojanski šoli v letu 1907.

NE, NOČEMO UMRETI! Morda zveni nekoliko patetično in naivno stavek na začetku tega pisanja na današnji dan, 9. junija 1999, ko v Trstu in Gorici skoraj istočasno predstavljamo tri nove knjige: v Vilfanovi dvorani v Trstu nam je krožek za družbena vprašanja Virgil Šček pripravil zanimivo predstavitev publikacije Slovenija in manjšine; v prostorih Narodne in študijske knjižnice v Trstu so nam predstavili nov zemljevid in seznam ledinskih imen Goriško ozemlje; v Štandrežu pa so isti večer predstavili novo knjigo pesmi Ivanke Zavadlav, knjigo pesmi za otroke z naslovom Tonček na luni.

Tri knjige z različnih področij so znamenje žive slovenske prisotnosti v teh krajih, nad čimer smo lahko ponosni in veseli.

Toda v ta slavnostni čas, ki ga doživljamo v sredo, 9. junija zvečer, pade noč - noč, ki nas naslednje jutro, 10. junija, strezni in dotolče do tal.

Kot odmev na tri nove slavnostne predstavitve knjig nam v jutranjih dnevnikih novicah poročajo o zadnjih treh učencih osnovne šole Bazoviški junaki v Rojanu pri Trstu, ki so ob koncu šolskega leta pripravili svojo zadnjo šolsko prireditev. ŠOLO BODO ZAPRLI. Novico je zabeležil tudi italijanski tržaški dnevnik.

Natančno nam časnikarji poročajo: v prihodnjem šolskem letu bodo starši zadnje tri učence vpisali na druge šole (Valentino v Romjan, Fabia v Barkovlje, Kristiana morda v Trebče).

Človek nima besed, da bi komentiral to novico. Na tiho meditira Kosovelove verze. Pred očmi ima fotografijo z začetka tega stoletja, ki mu jo je oče ničkolikokrat pokazal. Veliko fotografijo z učenci rojanske šole pred prvo svetovno vojno, ko je bil komaj dograjen Narodni dom v Trstu. Oče je stal v drugi vrsti s prekrižanimi rokami na trebuhu, da bi skril luknjo na zguljenem jopiču. Množica samih dečkov letnika 1899 in strogi ravnatelj in učitelj Cibic s Proseka.

In današnja fotografija? Tisto od začetka stoletja je oče imel shranjeno doma - za spomin. Današnja je objavljena v dnevniku. Trije učenci in učenke, učiteljice, starši ob zaprtju rojanske šole.

Kako naj se človek veseli predstavitev novih knjig, ki jih morda ne bo nihče več bral?...

Vse je ekstaza, ekstaza smrti!

...

*Z zlatimi žarki sijalo bo sonce
na nas, evropske mrličke.*

...

*Geolog bo učil: vzporedne plasti,
tukaj nič boja bilo ni,
tukaj je tiho pokrilo morje
doline, polja in goré.*

MARIJ MAVER

Angel varuh

Mateja Gomboc

Tretja nagrada na literarnem natečaju Mladike

Bilo je to povsem navadno poletje: vroče okrog vrata, lepljive cunje na telesu, mrzel pot v hladu debelih zidov stare hiše z zelenimi žaluzijami, težka žejna slina v ustih - ampak zunaj, tam pa presušena trava in hkra-ti razkošje zelenih plataninih listov, brenčanje škržatov, rumeno sonce, temne sence in oddaljen hrup množice, ki se je namakala v bližnjem mestnem kopališču.

Večeri pa, ti so bili tisti, ki se zarinejo v spomine in ostajajo tam za vedno: oh, ponoči čuki. Za platanami so bili namreč topoli, menda pa čuki zaidejo najraje med topole. Tisto čukanje in posedanje pred hišo dolgo v noč in lizanje sladoleda, ki ga je punči prinesla vsem od Šiptarja, in zgodbe o preteklih rodovih, ki so prišli od kdovekod iz Furlanije in so se nekdaj ukvarjali z kdovečem - oh, kam so šli ti časi? Hotela bi, da bi to trajalo in trajalo, pa ni smelo. Ni moglo.

Punči, in zakaj se bojiš pustiti mislim, da te povede-jo prav tja, kjer te boli? Ej, tisti večeri skelijo: vsak večer znova. Otrpla, preplašena. Strahoma je pogledovala po ulici, kdaj se bo med hišami prikazal oče. Vsak večer znova. Z zibajočo hojo bo rahlo poplesaval, godrnjal staro rusko ljubezensko pesem, grozil z njo družini otrok; in nagloma bo dvorišče prazno, otroci bodo šli med druge hiše, sosedje bodo uvidevno šli zalivat vrtove.

Prijela ga je pod roko in mu pomagala po stopni-cah. V kuhinji je mama besno ropotala z lonci. Punči se je šibila pod težkim bremenom pijanega telesa. Od-vlekla ga je v sobo in ga s preostalo močjo porinila na posteljo. "Harašo, djevuška." Vsak večer znova. Sezu-la ga je in mu odpela hlače. Bil je težak in otopel, sopel je predse in sapa mu je smrdela po jugoslovanskih ci-garetah - ibar ali zeta - in po slabem vinu. Pustila ga je v njegovih moskovskih večerih - in tedaj se ji je slanica iz oči neobrzdano udrila po licih in ji silila v usta. Zdaj, je vedela, zdaj bo ostala čisto sama. Mama je bila že v kopalnici. Srdito si je nanašala puder na starikava lica in glasno preklinjala očeta. Punčki je bila grda: na obleki so bile narisane prevelike rože in ustnice so bile preveč rdeče in zabuhle. "Zdaj je on doma, zdaj te bo on čuval." Vsak večer znova. Toda punči je že davno nehala prosjačiti, naj ostane doma. Prikimala je, ni ma-rala biti tepena. Zdaj je bila že velika in pametna. S hrbtom dlani si je obrisala solze in za mamó zaprla luč v kopalnici.

V hiši je zavladala tišina. Vsak večer znova.

Tako je bila iz dneva v dan sama, dokler ni spozna-la starca.

Zapihalo je od nekod, zato je vzela babičin šal in se zavila. Ni zaklenila za seboj, ni znala. Zunaj ni bilo nikogar več. Med hišami je prečkala potok. Zavila med vrtovi do zapuščene vrtné ute. Odpahnila je vrata.

"O, si prišla," se je zganilo v kotu. Zatekla se je v razprte roke. Privil jo je k sebi in jo vso prekril. Imel je največje roke na svetu: z levico jo je zaobjel, z desnico ji je pokrill glavo. Dolgo je mižala in ga vonjala - danes je dišal po suhih rožah in senu. Umirjala je trepetanje in ko je zaslišala njegov srčni utrip, ji je odleglo.

"Si prišla. Kako je danes?" ji je mršill laske. Poki-mala mu je. "Ne bodi jezna nanju, punči mala, saj te imata rada. Ljudje smo šibka bitja, zaslepljeni za zakla-de okoli sebe," je razumel njeno kimanje. "Ene otroke vsak dan tepejo, veš? Enim punčkam delajo grde reči. Eni morajo cele dneve delati. Jaz sem pasel, veš, ne?" In že je spet oživel pred njenimi očmi cerkljanske hri-be in malega pastirčka v prevelikih oblekah s preveliko čredo prijaznih krav, ki so mu pustile piti mleko kar iz vim in mu grele noge s kravjaki. Nič smrdljivega in gnusnega, kot pri njej doma. Moral je vstajati, ko se je šele prebujal dan. Pri njej doma ni nihče vstajal, ves dan so poležavali in tožili nad motnimi glavami. Stokrat, ne, tisočkrat ga je že slišala.

In tako sta dolgo sedela. Mižala je skozi njegove travnike, se zatekala pod skale ob razbesnelih nevihtah, lovila murne... Nalahno jo je zibal, z ogromno raskavo roko na njenih laseh. Zgubila se je, morda za dolgo.

"Zdaj moraš pa že iti. Saj prideš jutri spet, ne?" jo je nežno prigovarjajoče zbudil. Skobacala se je iz naročja, toplo jo je še ogrnil v šal, ji uredil laske. "Lepo sanjaj, punči." Pokimala je. Na brvi se je še enkrat obrnila. Na svojem vozičku se je pripeljal do vrat. Po-mahala mu je.

Bila je dovolj zgodnja, mama se še ni vrnila. Odsu-nila je vrata njune spalnice - oče je stokal in godrnjal predse, v nos jo je udaril smrad po človeku, ki se šibek vdaja gnusu. Odplazila se je na svoj divan v kotu dnev-ne sobe in se skrčila v spanec.

Vsako noč znova. Toda imela je svojo toplo skriv-nost.

Veselila se je šole. Ampak vedno, ko je pomislila nanjo, se ji je srce skrčilo od neznanega strahu. Tam

zagotovo tepejo, še bolj kot mama. Tam moraš in če nočeš, te udarijo. Toliko že ve o življenju. Ampak tam so tudi drugi otroci. Taki kot ona, ne večji. Zvečer ga bo vprašala, kako je s šolo.

Oče jo je, ko je proti poldnevu vstal in odtaval v kopalnico, žalostno pogledoval in se ji nasmihal. Ponudil se ji je, da bo z njo prelistal knjigo z živalmi, ki jo je podedovala po njem. Odmaknila se mu je, ker je smrdel po postani noči, slabo prekriti z moško vodico. Začutil je njen odhod, z vzdihom je umolknil. Oddrsal je v kuhinjo, da pripravi kaj vsem trem.

Obsedela je v zatemnjeni sobi z zaprtimi polkni. Mama, ki je še spala, ni marala sončne svetlobe. Zunaj so brenčali škržati, sijalo je rumeno sonce, slišali so se kričavi glasovi s kopališča.

“Šola, praviš? O, tam ti bo lepo!” so se mu v poltemi zasvetile oči. “Ti si ena bistra punči, ti boš hitro vse razumela. In tam so učiteljice. Učile te bodo vsega, kar še potrebuješ za življenje. Nekaj že znaš, punči, in to bodo one vse našle v tebi. One vedo za zaklade v takih majhnih dušicah. In drugi otročki bodo tam. Taki kot ti.”

Srček se ji je umirjal.

“Ne, v šoli ne tepejo. Če kaj ne znaš, ti pomagajo. Saj ti bom tudi jaz pomagal, kajne,” je podrl še zadnji dvom.

On je vedel vse. Bil je star, kakih dvesto let je imel. Tako star, da ga noge niso več ubogale. In bil je ogromen. Tako ogromen, da se je zgubila v njegovem naročju. Pa je sedel na svojem vozičku ves zgrbljen. Leta so ga upognila. Ko se staraš, postajaš vse manjši, pa ti verjetno raste srce. “V srcu je doma dobrota,” jo je včasih spomnil. On pa je moral imeti že zelo veliko srce.

Tokrat se je od njega poslovila s poskočnim korakom. Odpiral se ji je svet svetlomodrih in zelenih barv, neba in gričevja, nič več strašljivo brezdanji. Toda zdaj mora še domov. Vdana je bila temu bivanju, kot vsi otroci sveta. To je pač dano. Tako je dobro, kajne?

V šoli niso topli. Pomagali so ji, če kaj ni znala. Učila se je vsega - z odprtimi očmi je zrla v nova obzorja. V te zenice, temne in izkušene, so se včasih zazrle učiteljčine oči, preplašene nad žalostjo in vdanostjo punčke. Roka, materinsko topla, jo je pobožala po bučki - njej neznana ženska toplina ji je zadržila grlo, le oči so se razmehčale in se samogibno zahvalile.

Punči ni veliko govorila. Ostajala je sama in gledala otroke. Njihove igre so ji bile znane iz sveta odraslih: veliko so kričali, se zmerjali, topli. Otročki so bili včasih grdi z njo in silili v njeno življenje. Zbolela jih je s pogledom, polnim predanosti življenju, zato so se ji umikali in ji priznali bivanje, drugačno od njihovega. Niso je zapuščali, to ne, saj je veliko vedela. Pila pa je besede, ki so jih zapisovali modreci - brala je in brala, se spraševala in razumela. To je bil svet nje-

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je znani katoliški disidentski teolog Hans Küng opravičil Natovo bombardiranje Miloševićeve Srbije, ko je izjavil, da “s človeškega vidika režim, kakršen je režim Slobodana Miloševića, ni dopusten...”
- da se je ljubljanski nadškof dr. Rode na pobudo iz Trsta obrnil na predsednika Italijanske škofovske konference kardinala Ruinija, da bi opozoril to ustanovo na problematiko slovenske manjšine v Italiji, in da se je kardinal Ruini na pobudo z naklonjenostjo odzval...
- da se je pred kratkim v Rimu številnim moškim in ženskim katoliškim redovom pridružil nov red z izključnim poslanstvom, da se posveti obolelim za aidsom...
- da danes med slovensko emigracijo v Argentini živi okrog 500 univerzitetno izobraženih ljudi, a da je med njimi opaziti odmikanje od slovenske skupnosti...
- da je v Italiji 450 prostozidarskih (framasonskih) lož, povezanih v centrali Velikega Orienta...
- da je to pomlad obiskal Argentino bivši generalni državni tožilec RS Anton Drobnič s soprogo in predaval v nekaterih slovenskih domovih v Buenos Airesu...
- da je rimski župan Rutelli izjavil, da bo rimska občina podarila častno meščanstvo Rima Klari Lubich, ustanoviteljici gibanja ognjiščarjev, ki jo je časopis Liberal označil kot “najvplivnejšo žensko v katoliški Cerkvi”...
- da je dr. Predrag Matvejevič, profesor srbohrvaške literature na univerzi v Rimu (pred leti je bil predavatelj v naši Dragi) kandidiral na neki italijanski levičarski stranki za poslanca v evropski parlament v Strasburgu...
- da katoliška Cerkve resno misli na to, da bi se vrnila na prakso Cerkve prvih stoletij, ko je bilo strogo prepovedano vsako premeščanje škofov z enega škofijskega sedeža na drugega...

nega starca, ki jo je spremljal že leta; druge razdalje, barve, jutra, drugi glasovi in vonji. Velik svet, vmes pa majhni dišeči koščki trave, oblakov, živine, mleka. To je bil tudi njen svet, zanj se ji je zdelo vredno živeti. Radi so ji prisluhnili, ko je pripovedovala: živo, ko da je bila sama tam, toplo, da so besede kar sijale, vznese-no, da so začudeni zrl v njeno obličje. Otroci vedno znajo spoštovati človeka, skozi katerega pronica jo veliki svetovi.

Ni več tako pogosto zahajala k njemu, ni utegnila. Bivanje brez njega jo je delalo tršo. Veliko je ostajala s svojima dvema - hodila sta drug mimo drugega, gledala sta jo in molčala in nista mogla vedeti, da veliko ve in zna. Zato je živela v svojem svetu. Klečala je ob veliki mizi, s škarjami v rokah je izrezovala iz papirja skrivnostne podobe, jih lepila in si ob njih polglasno pripovedovala dolge zgodbe. Včasih sta morala v šolo - njena učiteljica jima je govorila o veliki molčeči deklici, ki jo zamujata. Pripovedovala jima je o angelu, ki ga deklica riše: star je, sključen, s povešenimi krili in velikimi dlanmi. Ujezila sta se nad malo, češ da je čudna. Gledala ju je in ni vedela, kaj govorita.

Tu in tam je pribrenčala k njemu, še vsa zadihana od šole. Starec jo je vedno sprejel v svoje široko naročje, jo segrel, ji prisluhnil, pregledal zvezke in jo občudoval.

“Sem vedno vedel, da bo šola prava reč zate,” jo je spodbujal in hitel poslušat o novih obzorjih.

“Veliko vedo tam, sem ti povedal,” je priznaval svoje otroštvo v cerkljanskih hribih.

Pozorno je prisluhnil nesrečni usodi njene slike o angelu varuhu. “Veš, angeli so mladi in lepi in plavolasni in pokončni,” jo je skušal prepričati. Tokrat mu ni verjela. Punči je o življenju vedela že preveč. Prijazno mu je odkimavala: ona ve. Grenka je bila misel na plavolaso mater s premočnim ličilom na ustnicah. In oče je včasih hodil tako pokončno, da ga je kar zanašalo... Ona že ve, kakšni so angeli. Angeli so prijazni, milo gledajo, se nasmehnejo, ko jih ogovoriš. Angeli spremljajo malega človeka, da ne pride v nevarnost, in velikega, da se laže spet dvigne po padcu. Angeli te čuvajo podnevi in ponoči. Angeli so vedno, ko jih potrebuješ.

Punči, in zakaj se bojiš pustiti mislim, da te povede-jo prav tja, kjer te boli?

Nekega dne ga ni bilo več.

Nekega dne je sijalo sonce. Zvezki so bili tako polni novega, da mu je želela povedati vse, prav vse. Nič več se ni bala, ali jo bodo ljudje videli - kar podala se je tja čez brv, med vrtove do njegove ute. Zdaj ji je bilo že vseeno, saj v njeni zgodbi ni želel živeti nihče in so jo pustili pri miru.

“Sem prišla,” je radostno odsunila vrata.

Ni ga bilo.

Prvič v življenju. Njega ni bilo.

Majhen prostor je zasijal v opoldanskem soncu in obližnil mizo, oguljen divan v kotu, gašperčka, kredenco - bila je to njuna soba, brez njega.

Suho in sunkovito je zadihala: “Ampak jaz sem prišla...”

pod črto

Posvetu o medijih na rob

V našem tisku smo lahko brali pohvalne ocene o posvetu o medijih, ki ga je nedavno priredila Slovenska kulturno-gospodarska zveza. Še zlasti je bilo poudarjeno to, da so Primorski dnevnik in slovenska poročila RAI “izdelali”, se pravi, da dobro opravljata svoje poslanstvo. Nasploh pa je bilo na posvetu slišati več stvari, o katerih bi se dalo marsikaj spregovoriti.

Najprej sama tema posveta, ki jo je vzel v poštev le Primorski dnevnik in slovenska poročila RAI. Slovenci v Italiji pa imamo še dva tednika, en štirinajstdnevnik, dve reviji in večje število strankarskih in drugih manjših listov. Zakaj se o teh ni spregovorilo? Marsikaj bi se

lahko reklo tudi na račun poudarjanja kakovosti PDK-a in radiotelevizijskih poročil: dovolj, da preberemo vrsto napak v glavnih naslovih na straneh našega dnevnika, do katerih prepogosto prihaja, ali pa nadvse obupno izgovarjavo nekaterih radijskih časnikarjev in napovedovalcev, ki jo še vedno moramo poslušati kljub raznim tečajem leporečja, ki jih je omenil urednik poročil Saša Rudolf. Neuradno se je izvedelo, da je med slovenskimi časnikarji RAI-a, ki veljajo za levo opredeljene, povzročil ogorčenje poseg, ki ga je na posvetu imel predsednik Sveta slovenskih organizacij Sergij Pahor. Pahor je namreč izpostavil vprašanje kadrovanja in omenil, da je v zadnjih časih prišlo na RAI več časnikarjev, ki pa pripadajo le enemu taboru. In tudi o tem bi se dalo precej razpravljati, s

problemom kadrovanja pa je bil verjetno povezan tudi poseg Fabia Gergoleta, ki je dejal, da bo moralo priti do nekakšne združitve med Primorskim dnevnikom in Novim glasom. Novi glas je namreč postal lepa realnost v zamejskem in obmejnem prostoru, in kot tak je trn v peti. Od tu občasni predlogi o združitvi obeh časopisov.

Niti ni mogoče iti mimo zaključnega posega senatorja Mitje Volčiča (ampak zakaj prihaja do takih posvetov ravno v času volitev?), ki je med drugim predlagal časopis, ki bi bil nekakšen “mix”, se pravi mešanica jezikovnih ravni s ciljem, da se ga v čimvečji meri približa bralcu. Delno bi lahko bil pisan v knjižnem jeziku, delno v narečju, delno pa v italijanščini (kar tudi nekateri drugi niso izključili). A je to prihodnost, ki se napoveduje

Njega ni bilo nikjer. Prvič v življenju. Tam je ležala njegova odeja, skvačkana nekoč daleč v preteklosti, na mizi lonček s kavo, v kotu ob oknu knjige, vse tako kot vedno, le njega ni bilo.

Obšla jo je žalost. Ne tista, ki je prekrivala njene dneve z mamo in očetom in se ji je že davno z njegovo pomočjo spremenila v otopelost. Ne tista po maminih udarcih ali očetovi teži. To žalost je že poznala - v temnih tesnobnih trenutkih, ko je bila sama v stanovanju in na vsem ljubem svetu. Ko je mislila na neke velike roke, od kogarkoli, ki bi jo ovile in prižele nase in segrele in tako ne bi bila več tako sama. Potem ga je nekega dne spoznala; tam med vrtovi je zašla v njegovo uto in je videla, da so tiste roke resničnost. In nikoli več ni občutila tiste žalosti, ker nikoli več ni bila sama.

Zdaj pa jo je zmrazilo, ji zadrnilo grlo. Zdaj ga ni. Vedela je: ne bo ga več.

In je šla domov.

Premajhna je še bila, da bi ji to odvzelo vse življenjske moči. Samo izčrpalo jo je sprva. Hudo jo je bilo strah. Zdaj je bila spet sama na vsem svetu. Najprej je tiho jokala. Nato je tiščala skupaj ustnice. Mižala je. Stiskala se je v kot na svojem divanu. Na daleč se je izogibala vrtovom in njegovi uti, zevajoči in hudobni. Veliko je molčala, sključena in prestrašena. Ostal ji je samo še dom, smrdeč in gnusen, neprijazen in teman, s tujimi glasovi z bližnjega kopališča. Stregla je staršema, da sta boleče začutila njeno vdanost in se nista spotikala ob njeno bivanje.

V tem dolgem molčanju se je sprva žalostila. Nato se je nad starcem jezila, ker jo je kar tako, brez besed zapustil. Potem mu je priznala, da je brez njega zgubljena, sama, pozabljena.

Nato se je nekega dne zravnila in razsvetlila.

Saj res. Angeli varuhi so vedno ob tebi, ko jih potrebuješ. Angeli so ob tebi podnevi in ponoči. Angeli te spremljajo, da ne prideš v nevarnost, ker si še majhen in ne veš, kaj vse je na svetu hudega. Saj res. Eni ljudje nikoli ne vidijo svojega angela varuha. Zato si kar izmislijo, kakšen da je. Ona pa ve, ona je svojega videla, ona je občutila njegove roke, se umirjala v njegovem naročju, ga poslušala. Zdaj se ga ne bo več mogla dotikati. Vendar bo ob njej. Spremljal jo bo. Govoril ji bo. Včasih ga tudi ne bo razumela. Pa saj tudi doslej včasih ni doumela pravega pomena vseh besed, ki jih je govoril. A ker se je zraven smehljaj, je vedela, da je vse prav. In zdaj se bo še kar naprej smehljaj. V njej.

Oči so se ji v tem času poglobile in potemnile. Bivanje z njim jo je naredilo odraslo in močno. Znova je zaživela z njim. Mlela je v sebi pogovore z njim, tekala po cerkljanskih pašnikih, ki jih še nikoli ni videla, se ravnala po navodilih, ki so jo spremljali od ranih otroških let. Tako se je zmogla prebiti skozi dneve, se spet nasmehiniti, pripovedovati, risati in pisati.

Punči je tako odrasla. Danes je bila med vami. Nasmehnila se je, vam rekla prijazno besedo, poklepeta, se zahihitala. In vi niste vedeli, da je bila že veliko žalostna.

pod črto

našim medijem? Namesto čimveč-je rasti in kakovosti tudi na jezikovnem področju bi to pomenilo osiromašenje in korak nazaj. Zaradi vsega tega se ne moremo pridružiti kopici pozitivnih ocen o posvetu SKGZ.

Vojna tudi med nami?

Na Balkanu še vedno divja kruta vojna, ki ji ni videti konca*. A kaže, da je to stanje povzročilo vojno tudi med ljudmi pri nas. Pustimo strankarske polemike, do katerih prihaja med italijanskimi političnimi veljaki in ki vplivajo zlasti na tisti del manjšine, ki je angažiran v italijanskih levičarskih strankah. Dejstvo je, da je tudi znotraj manjšine prišlo do določene, tudi polemične, opredelitve med vojskujočima se taboroma. Ne moremo

namreč mimo tega, da nekateri nekritično podpirajo akcijo zveze Nato in pravijo celo, da je to, kar se sedaj dogaja, pravzaprav posledica same srbske kulture. Seveda, na dlani je, da je glavni krivec za to, kar se že deset let dogaja na Balkanu, trenutni srbski politični razred s Slobodanom Miloševićem na čelu, vendar se ne bi smeli vdajati prevelikemu posploševanju in vpletati v to še kulturo in značaj nekega naroda (po tem ključu bi lahko obsodili za krive dve tretjini narodov tega sveta). Poleg tega je na dlani tudi dejstvo, da je bil Zahod gluh, slep in hrom, ko so se dogajala grozodejstva na Hrvaškem in v Bosni in da je nastopil sedaj, ker očitno hoče ustvariti svoj red na tem področju.

Po drugi strani pa se ne moremo izogniti niti drugim trditvam, ki

smo jih lahko brali v tisku, češ da so vsega krivi Američani (za katere je neka intervjuvanka, zamejska Slovenka, uporabila izraz "cigani"), da so (vedno po besedah nekega zamejskega intervjuvanca) kosovski Albanci "paraziti", da je ta vojna kot spopad med partizani in domobranci ipd. V teh besedah je veliko preživelega panslavizma, domotožja po socialistični Jugoslaviji in po "bratstvu in enotnosti". Beroč in poslušajoč te trditve se zdi, da je vojna že med nami in človek bi skoraj zahvalil Boga, da ni orožja na razpolago. Dobro bi bilo, ko bi se ljudje začeli nekoliko bolj poslušati, nekoliko bolj brati in se ob tem zamisliti, ne pa slepo zapa-dati določenim mitom.

* *Prispevek je iz dni pred sporazumom v Kumanovu.*

Čar in simbol Repentabra

Pred 50 leti je Slehernik spregovoril tudi o svobodi

Kdor je bil 22. maja 1949 na Repentabru, se je najbrž še dolgo spominjal tiste spomladanske nedelje v četrtem letu po drugi svetovni vojni.

Vreme je bilo muhasto, v zgodnjem popoldnevu je naliv dvakrat pregnal množico s ploščadi pred cerkvijo. Ampak dvakrat so se vsi tudi vrnili, saj so na vsak način hoteli doživeti finale dotlej najbolj nenavadne tržaške prireditve na prostem. Ljudi je bilo nad tisoč, po pričevanju nekega tujega opazovalca - o tem malo kasneje - pa vsaj tisoč petsto.

Prišli so z vseh strani, z avtobusi, povečini pa kar peš. Pritegnila jih je predstava, ki so jo slutili in potem občutili kot velik praznik slovenske besede.

Le maloštevilni so vedeli, da se bodo srečali tudi z govorico in sporočilom krščanske omike in evropske kulture. Samo poučenim je bilo znano, kdo je bil Hugo von Hofmannsthal in kaj je hotel povedati, ko je leta 1911 napisal slovito dramo o usodi slehernega človeka, ki se sooča z obračunom svojega življenja.

Sporočilo je bilo dojeto, dojeto v sugestivnem okolju božjepotne cerkvice, ostankov protiturških utrd in mladih lip - nekaj sto metrov od meje, ki je ločevala Svobodno tržaško ozemlje od Federativne ljudske republike Jugoslavije, od meje, ki je bil južni podaljšek tistega, čemur so v Evropi tedaj pravili "železna zavesa".

Nad tisoč ljudi je prišlo s srci, žejnimi nečesa lepega v domači govorici, žejnimi kulturnega razpoloženja po vsem, kar je bil zanosno prižgal prvi povojni čas, pa je za njim ostalo vse preveč pepela: razočaranja in sovraštva.

Vabila za repentabsko prireditev, skromna in skopaa v samo dveh tedanjih tednikih, so bila vseeno tako zgovorna, da so se jim trumoma odzvali naši ljudje iz mesta, okolice in kraških vasi, pa tudi z Goriškega je prišel marsikdo.

Bil je - kljub muhastemu vremenu - velik in nepozaben praznik.

Najbrž nihče ni slutil, da je bil to tudi začetek taborov Slovenske prosvete, začetek neke tradicije, ki se je potem nadaljevala četrto stoletja.

"Primorsko ljudstvo te predstave ne bo nikdar pozabilo", je poročal KATOLIŠKI GLAS. "Take prireditve na Tržaškem še nismo doživeli", je bilo na podoben način zapisano v DEMOKRACIJI.

SLOVENSKI ODER

TRST - JULIJ 1949

Repentabor: Prizorišče za Hofmannsthalovega »Slehernika« (Foto: M. Javornik)

Nekaj ur pred začetkom: prizorišče za Slehernika je pripravljeno.

In kdo je vse to zasnoval, pripravil in izvedel? Tedaj se je imenoval še "Prosvetni odsek Krščanske socialne zveze", to pa je prvotno začetno ime za kasnejšo in še zdaj živo Slovensko prosveto v Trstu.

Pa še nekaj imen. SLEHERNIKA je režiral Jože Dovjak, ki je odigral tudi naslovno vlogo. Igralsko družbo so mu delali: Vlado Kralj, Stana Oficija, Drago Petkovšek, Iza Kraljeva, Ivo Bergant, Martin Globočnik, Tonči Turkova, Franc Novina. Gotovo še kdo manjka, toda v časopisnih kronikah drugega nismo našli, spomin pa na razdaljo pol stoletja tudi opeša.

* * *

"Kultura z vsemi svojimi različnimi obrazi je največkrat edini zaklad majhnega naroda. Samo na kulturnem področju tak narod lahko enakopravno tekmuje z velikimi ljudstvi ter se kot enak uveljavlja med nji-

Zamaknjeni obrazi pričajo o živem dožemanju kulturnih sporočil Repentabra tudi v letih po Sleherniku.

mi. Kajti kultura je vrednota, ki se ne meri po sežnju zemlje in ne po številu ljudi. Z izvirnim kulturnim ustvarjanjem majhen narod najuspešneje in najprepričljiveje dokazuje svojo samobitnost. Dokazana duhovna in kulturna samobitnost pa mu daje pravico, da zahteva od vsega sveta priznanje in spoštovanje svoje enakopravnosti, političnih in drugih pravic ter LASTNE DRŽAVNOSTI KOT NAJVIŠJE OBLIKE NARODNE NEODVISNOSTI IN SVOBODE (podčrtali mi)."

Tako se začena članek, ki ga je julija 1949 napisal pisatelj Mirko Javornik na uvodnem mestu brošure "Slovenski oder", prvega gledališkega lista te nikoli zamrle skupine iz začetnega jedra Slovenske prosvete. Pisec potem tako nadaljuje poročilo o SLEHERNIKU:

"Iti s tem biserom najvišje svetovne književnosti pred slovenske ljudi tukaj, o katerih vlada prepričanje, da sta jim četrstoletna tuja sužnost ter za njo došla materialistična ideološka zmedenost vzeli sleherni smisel za duhovne vrednote in čisto lepoto, je bilo drzno in pogumno dejanje. Doživeti pa z njo zmago, kakor jo je doživel SLEHERNIK na Repentabru, se pravi, dobiti pretresljivo potrdilo o pravilnosti takega kulturnega dela in potrdilo o duhovnem zdravju in prebujenju lastnega ljudstva. Ta uspeh ni bil v zunanjem mojstrstvu nastopajočih, v popolni igri in slikovitosti celote na odru. Uspeh je bil v dejstvu, da sta ta umetnost in njena resničnost šli tisočem Slovencem do dna njihovega bistva in jim nekaj povedali. Pravi smisel je bil v tem, da so slovenske množice odhajale ta dan z Repentabra drugačne: z novo vero vase, s prepričanjem o svoji veljavi in s ponosom nad svojo kulturo in umetnostjo."

SLEHERNIK je bil na Repentabru ponovno uprizorjen že teden dni kasneje, 29. maja 1949. Uspeh je

bil enak kot pri premieri, občinstva pa je bilo še več, tudi zaradi krasnega vremena, ki je trajalo od sončnega jutra do zvezdnatega večera.

Komaj dva meseca kasneje se je ponovil navdušeni naval, ko so isti organizatorji prišli na Repentabor še s Finžgarjevo igr *DIVJI LOVEC*. Delo je režiral Vilko Čekuta, ki je bil tudi avtor scenerije.

V prvem gledališkem listu Slovenskega odra je tudi prispevek prof. Jožeta Peterlina, ki je bil v vseh naslednjih letih duša nepozabnih dramskih in prosvetnih prireditev na Repentabru. V članku "Naša prosveta" jasno analizira tedanje stanje slovenske kulturne dejavnosti na teh tleh, potem pa pripiše še tole:

"Kulturno udejstvovanje Slovenske krščansko socialne zveze pa je iskalo poti tudi na dramskem področju. Slovenci smo narod, ki zelo rad igra. Toda katoli-

Eden ključnih prizorov Hofmannsthalove drame. Slehernik, ki se dviga izza mize, je bil Jože Dovjak.

Množica: mogoče se bo kljub slabemu posnetku kdo prepoznal. Morda se bo kdo tudi spomnil, kakšen je bil ob koncu aplavz.

čani na tem ozemlju nimamo niti dvorane niti sobe za večje nastope. "Slovenski večeri" so gostovali v Marijinem domu, dramska skupina pa se je zatekla pod milo nebo, ko drugod ni dobila strehe. Prišli smo na prijazen slovenski grič, k še bolj prijaznemu in za slovensko kulturo vnetemu župniku. Tu je doživel prvo uprizoritev SLEHERNIKA, ki ga ni mogel pregnati niti dež in temni oblaki. Prav tako pa tudi ni mogel pregnati občinstva, ki je bilo žejno slovenske besede. Po preizkušnji pa je Bog poslal ob drugi uprizoritvi prijazno sonce in modro nebo".

Župnik, ki ga omenja Jože Peterlin, je bil Avgust Žele (1914-1984), ki se je uspešno poskusil tudi v leposlovju. Naj se mu tukaj v mislih zahvalim za veliko lepih pomenkov pod latnikom njegovega mirnega župnišča. Bil je tudi prvi, ki mi je približal pesniški svet Franceta Balantiča.

* * *

Nekje na začetku sem omenil, da je prvo predstavo SLEHERNIKA spremljal tudi tuj opazovalec. To je bil Wolfgang Bretholz, dopisnik nekaterih švicarskih in ameriških listov. V Trstu se je tedaj mudil z namenom, da spremlja prve povojne volitve v našem mestu. Ker se je znal razgledati, je dobil zvezo tudi s Slovenci in tako se je zgodilo, da se je znašel na Repentabru. Preberimo, kaj je o tem, med drugim, napisal za švicarski list NAZIONALZEITUNG:

"Med razvalinami nekdanje trdnjave in med malo cerkvico so postavili preprost oder. Trdnjavsko dvorišče so spremenili v prostor za gledalce. Za sedeže so služile surove deske, podložene z zaboji od piva. Vzvišeni del dvorišča in obzidja pa sta tvorila lože in stojišča. Prizorišče za SLEHERNIKA, ki v marsičem ne zaostaja za Salzburgom! Tudi igranje samo je bilo na

zavidljivi višini. Občinstvo so sestavljali največ delavci in delavke, kmetje in kmetice, ki so prišli sem z otroki in celo z dojenčci. Dogodke na odru so spremljali z vnetim čustvovanjem, kakor ga je sposoben samo preprost človek. Nihče ni niti z besedo omenil, da bi prirediteljevalci imela tudi kak političen pomen. In vendar je uprizoritev SLEHERNIKA na Repentabru bila na moč pomembna politična manifestacija! Dokazala naj bi namreč - in je tudi dokazala - da žive na tleh svobodne tržaške države Slovenci, ki niso niti titovci niti komunisti, marveč Slovenci, pristaši zahodne svobode, ki se priznavajo k svobodnemu zahodnemu svetu in hočejo, da prizna tudi ta nje".

* * *

Minilo je petdeset let.

Takratni spomini se srečujejo z davnim čarom Repentabra, ki je že stoletja predvsem tudi Marijina božja pot. Še se tjakaj, predvsem za Veliki Šmaren, zgrinjajo množice od vsepovsod: tudi z onstran meje zloveščega spomina, meje, kjer so nekoč v zasedah prežali tuji graničarji z brzostrelkami in psi.

Marsikoga pa kdaj tudi ob navadnih delavnikih zamika tista prelepa vzpetina, ki jo je pesnik Vinko Belič poimenoval "naročje Krasa". Tam se človek v tišini nadiha vseh obzorij, od domovinskega do tistega, ki se porazgublja proti morskim planjavam.

Z očesom spomina pa marsikdo uzre tudi nekdanje odre pod milim nebom, kjer je bilo slišati izbrane besede, ubrane pesmi in tudi klene misli za pogum in spodbudo v časih, ko je bilo veliko temnih oblakov, ampak tudi veliko svetlih sanj.

Nekje na začetku tistih časov je nikoli pozabljeni SLEHERNIK.

Saša Martelanc

Pravljica od ovc

Pavle Merku

V mestecu pod strmim bregom se je sončnega in vročega dne pred davnim časom rodil deček, ki sta mu na Zenitu botrovala sonce in luna. To botrstvo je bilo zadosten razlog, da je postal malce čudak. Rad se je - kakor vsi otroci - igral, a še rajši je bral, veliko bral. Knjiga mu je postala najboljši prijatelj. Višek sreče je dosegel, ko je nekoč v knjižni omari našel dansko slovnico; bral jo je z veliko radovednostjo in odkril, koliko prijetnih presenečenj se skriva v navidezno pusti knjigi. Zato je kmalu prosil starše:

"Namesto igrač bi mi, prosim, za god in rojstni dan rajši kupili slovnico kakega tujega jezika?"

Tako je kmalu v njegove roke prišla še zanimivejša japonska slovnica in se je naš deček seznanil z velikimi problemi, ki jih oni jezik postavlja, recimo, z rabo osebnih zaimkov. "Ko bom velik - si je pravil - in bom šel na Japonsko, moram paziti, da ne bom kaki prijetni Japonki govoril o sebi z zaimkom *wa*, pazljivo si bom zapomnil, da moram iz spoštovanja do nežnega spola zase rabiti zaimek *watakushi*. *Wa* pa za moške člane družine in res tesne prijatelje."

Minilo je nekaj let in deček se je moral odločiti, kaj bo postal. Odločil se je kajpada za jezikoslovje. In še na stara leta se je še vedno s tem ukvarjal. Med tem časom se je naučil, prej pasivno kot aktivno, večino slovanskih jezikov pa starogrščino, latinščino, nemščino in furlanščino in sardščino in nekaj madžarščine. Francoščina in angleščina, s katerima se je tudi spoprijel, sta zdrknili mimo njega kot kaplja vode na oljnatem papirju. Njegova posebna slast pa so bila narečja, saj se je naučil tekoče govoriti tega in onega, posebno pa zgodovina jezika in si je odgovoril na marsikatero zanimivo, čeprav čudaško vprašanje, kakor: kako so govorili Slovenci v Trstu v štirinajstem stoletju? Kako je nastalo in se razvijalo kraško narečje? Kako so skrajna zahodna slovenska narečja interagirala s furlanščino? Zaradi tega čudaštva so se zanj začeli zanimati čudaki podobne vrste tudi daleč od mesteca pod bregom in ga klicali, da jim je povedal kaj zanimivega iz svojega izkustva. Pa klicale so ga tudi nekatere svetne ustanove, da jim razloži krajevna imena in priimke.

Neke noči je naš čudni deček, ki je medtem že postal čuden starček, imel grozljive sanje. Pa se je nanagloma prebudil, potne srage so mu polzele po licih, dihal je težko in je še videl pred sabo grozljiv prizor: v dvorani za razprave je sodnik stal visok in resen pred njim ter mu je z iztegnjeno desnico, ki se je nadaljevala v iztegnjenem kazalcu, z gromkim glasom prebral obtožbo: "...zapisali ste, da je ime zaselka *Koludrovica* iz grškega samostalnika *kalogeros*, kar pomeni menih, in s tem razširili napačno vero: ime je namreč razlagati kot *kal od ovc*..."

Starček si ni nikoli domišljal, da bi lahko razlagal kakemu sodniku, kako naj zločincem razsodi, ne kakemu vinogradniku, kdaj naj škropi trte, ker se na te posle sploh ni spoznal. Od kod pa sodniku gotovost, da razsodi tudi o jezikoslovnem vprašanju? Ali se je sodnik za to razpravo izrecno naučil jezikoslovnih vednosti? Preden je minil grozljivi učinek sanj, si je starček postavil še dru-

gačno vprašanje: kaj pa, ko bi bila resnica (in s tem pravica) na sodnikovi strani, ko bi se sam bil zmotil (starček se je kljub svojemu čudaštvu zavedal, da je - kakor skoraj vsi ljudje - zmotljivo bitje in je vse svoje prejšnje zmotne rad priznaval). In je še razmišljal o tem.

Najprej si je napisal na nevidno tablo dve vzporedni zvezi:

Koludrovica
Kal od ovc

Ni mogoče, si je starček dopovedoval: v vesoljnem slovenskem prostoru ga ni tako sestavljenega krajevnega imena; in krajevna imena so vendar nastala po jasno razvidnih zakonitostih ali, da se ne spuščamo na jezikovna tla magistrature, recimo rajši metodologiji. Že zato ne more obstajati krajevno ime *Kal od ovc*. Pa če bi - čeprav ena sama izjema ni verjetna - le imel prav sodnik? Kako pride od *kala* spremenjeni *Kol*-? V kraškem narečju je prej pričakovati spremembo nenaglasenega *o* v *a*, temu pravijo jezikoslovci *akanje*, je pač zakonitost, ki je sodnik očitno ne pozna. In še: odkod se je med predlog *od* in naslednjim *ovc* prikradel *r*? Ali je sodnik to prezrl? ali misli, da lahko poljubno dodajamo v imena glasove in črke, če to ne zahteva prav gotova zakonitost? In, če je skupina *-vc-* v imenu sestavni del imena in ne imenska pripona *-ica*, odkod in zakaj pristopi ženska končnica *-a*? Preveč razlogov pač, da bi sodnikovo razlago ne imeli za samovoljno in nasprotno vsaki zdravi - seveda jezikoslovni - pameti.

Na srečo so bile le hude sanje, si je rekel starček, se obrnil na stran, preštel kakih deset minut ovce, ki so hodile po njegovih mislih (proti kakemu kalu? ni mogel ugotoviti) in spet lepo zaspal.

Naslednje jutro se je naš starček prebudil s suhim in pekočim grlom, ponovno odklonil - kakor je sploh delal celo življenje - kako freudovsko razlago sanj, in se zamislil v ime *Koludrovica*, ki se pojavlja na Tržaškem trikrat: dvakrat kot ledinsko ime pri Štivanu in Devinu, enkrat kot ime zaselka v zgoniški občini. Razlaga je prozorna in zgodovinsko utemeljena: zgodnja prisotnost benediktincev v Štivanu opravičuje tudi prisotnost hrvaškega imena *kôludar*, ki se je razvil iz grškega *kalógeros*: edino menihi so v prvem tisočletju lahko prinesli na slovenska tla tak bizantinizem; o hrvaškem imenu ne moremo dvomiti, saj ga je prozorno razložil véliki Petar Skok. V bližini samostana so menihi gotovo pridobili tudi zemljiške posesti (slovenska imenska pripona *-ovica* je sestavljena s svojilno pripono *-ov-*, taka imena torej lahko točno kažejo na kako posest). Razlaga je torej bodisi zgodovinsko bodisi jezikoslovno utemeljena.

Le zakaj kak sodnik, ki se spozna na pravne zakone, hoče razsoditi tudi o jezikovnih vprašanjih, ne da bi poznal ustreznih zakonov, si je še mislil naš starček, a je kmalu opustil vsako nadaljnje razmišljanje o teh sanjah. Prav tedaj mu je izza štedilnika zadišala kava, privoščil si jo je in šel takoj k računalniku, kjer so ga čakala stvarna jezikoslovna vprašanja.

Ko se v rožniku obesi dan Bruna Pertot

Ledeni možje, po katerih se toži samo škorcem in ljudem z visokim krvnim pritiskom, so daleč za nami. Odeti v dolge temne plašče so obtičali v znamenju Bika na neki točki tirnice, ki vodi okoli sonca in tam nas pričakujejo natanko čez leto dni. Kdo se še jezi nanje, kdo se jih spominja?

Tudi polži so odšli. Niti oni ne sejejo in ne žanjejo, prav kakor ptice, pa se vendar naslanjajo nad mlado solato. Ker je že misel sama na kemične strupe strašna, smo jim nastavili v vodo namočenega kruha. Šel jim je v slast, a ne brez solate. Zato smo jih polovili ter jih prepričali, da se preselijo k sosedom... Ni jim bilo všeč in so se vrnili. Prav tisto jutro je Bog prinesel gospoda Rudija: "Kako so lepi in debeli," se je poželjivo sklonil nadnje.

"Seveda so, saj pojedjo veliko kruha."

"In so vaši?"

"Čigavi naj bi bili," sem krotila živčnost.

"Ah, kruha, zanimivo! Nisem vedel, da gojite polže. Pa kar tako, na prostem!"

"Pravkar sem jih izpustila."

"Pa, po koliko jih dajete?"

"Za vas bi lahko bili kar zastonj, saj ste nam popravili pipo, pa nočete nič vzeti!"

Morala sem poslušati, kakšen bo njihov konec in kako jih bo pripravil.

"Vam niso všeč?"

Na vso moč sem nategovala črke en in nato rekla: "Ne vem. Morala bi pokusiti." Po hrbtu so me začeli mučiti mravljinici.

"Ne pomaga nič," se mi je nasmehnil.

"Vse kar živi, se hrani z živim, ne? Pa še v slast nam gre. Zemlje ne moremo jesti. Je prav ne moremo," mi je stiskal roko.

"Bog mu daj zdravje za polže in nauk in modrost," sem zapirala za njim in ugibala, kakšen konec bi utegnil biti manj krut za tista sluzasta bitja, ki so se mu premetavala v torbi. Kako je povedal! Prsti ne moremo jesti. Je prav ne moremo!

Vse naokoli je bilo videti, kako je maj, ta naš veliki traven, ko se še sami sebi zazdimo trava in zelenje, že zopet za nami. Odpeljal se je daleč proč, za njim so ostale izsušene preproge odpadlih cvetnih listov.

Razlil je po dobrih, kar je imel razliti in tega ni bilo malo: odcvetele so bezgovine, glicinije, akacije in jeseni, brnistre so odložile svoj rumeni sijaj na vroča

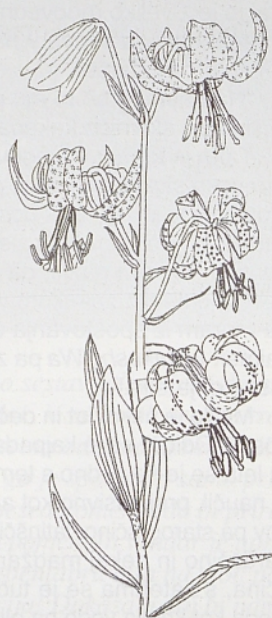
tla, od vrtnic se je nebo barvalo rožnato rdeče in je dišalo, dišalo, kot da je šla mimo sama Božja Mati, pa ni rečeno, da ni nekje v bregu postala na poti v Medjugorje ter se odžejala z jagodami. Kaj ni bilo enkrat ob izteku maja, ko jo je neslo v galilejske gore k priletni in noseči sorodnici Elizabeti? Prav je, da pride včasih tudi tod, ko se milijoni cvetov odpirajo njej na čast in zanjo zadehtijo, prav je, da jih vidi in se jim nasmehne.

Česa ni ljudsko srce našlo Njenega po travnikih in gajih! Tu plašček in tam čeveljčke (še rajši šolnice), tu Jezusov suknjič in tam škorenjčke Njegove matere, vse izpremenjeno v rožo, zel ali cvetlični grm. Pa da ne bi kdo mislil, da je sveta popotnica vse to trosila po poti ali na te stvari pozabila! Ni. Se še ni zgodilo, da bi na kaj ali na koga kdaj pozabila. Je navada, da koder gre, pusti vselej nekaj za znamenje in spomin.

Toda iz zemlje rastoči spomin je kratkotrajen, zablisti, gre v seme in izgine. Je tudi res, da se spet vrne kot vse, kar ima seme in korenine. A človek ne ve, ali bo vse to zopet videl, ne ve, kolikokrat mu bo dano prepotovati pot okoli sonca. Enkrat, dvakrat, stokrat? Mu bo podarjen le še droben izsek? Negotova gotovost, vse je ena sama negotova gotovost. Morda pa je gotova negotovost. Izhlapel je ta kozmični trenutek, ko je Jezus odšel v nebo in poslal Svetega Duha in je človek dvignil oči k presveti Trojici.

Ponekod so za Telovo v pastelnih odtenkih spet zacveteli cvetki okrasnega dišečega graha, ki so ga nekoč matere trgale kar brez pecljev in z njim polnile košarice, da so otroci v procesiji Svetega rešnjega Teleša z njim posipali tla.

Pomlad je šla. A ni šla prav daleč. Ker na zemlji je vedno pomlad, zdaj se ena polovica kopa v cvetju in zelenju in nato druga, vsaka enkrat obmiruje in si odpočije.

LILIUM CARNIOLICUM

Ko odcveti murva, se nihče še obrne ne, včasih se ti kdo celo čudi: "A? Kako praviš? Tudi murva da cveti?"

Cveti, cveti. Tudi ona. In ne samo ona: tako tudi oljka in trta in žita in trave gredo skozi maj in cvetenje in zorijo v plod brez razkazovanja, brez vsake razstave.

A ko se sesuje v prah zavesa glicinij in vrtnic, zamre za trenutek vrtnarjeva pesem. A le za trenutek, ko se izprašuje: "Zakaj tako hitro?" Hitro, hitro. V stvarstvu se vsemu mudi.

Toda navadno se prav v tistem trenutnem zatišju glasno razpoči prva cvetna čaša bele lilije, tiste, ki mora cveteti na dan svetega Antona padovanskega, nato se prično odpirati druga za drugo vse lepote in družine lilijevk, posejanih po vrtovih in v tihi polsenci kraških dolin, roza in lila oškropljenih in oranžnih z rjavimi pegami in prašniki.

Ko ujamem njih vonj, vem: vsak čas se bo obesil dan. Dan da se bo obesil? Se bo. Za god svetega Alojzija Gonzage se bo kot vsako leto: obvisel bo na kozmičnem žeblju, nategnil se bo in bo najdaljši v letu. Vse kar je živega, se ga bo napilo in noč bo najkrajša, kar jih je. Za učene je to poletni solsticij, ko sonce obisi najvišjo možno točko našega zemskega prostora. Toda brez panike. Če ne bo posebnih znamenj na nebu, bo dan visel le za milijoninko sekunde, ker ga bo sila, ki poganja zemljo, brž pričela snemati in on se bo pustil sneti in se pričel po kapljicah nepreklicno krčiti. Takrat je koledarsko poletje.

V granatovcih se že prižigajo karminaste in mesnate čaše in trta zdaj že ve, kaj bo lahko dala jeseni, če bo šlo vse po sreči, brez klestenja toče in gostije žuželk.

Zelenje akacij je nepredirno, varno se ziblje v njenih vejah kobilarjeva kobilica, pripeta na dolge nihalne vrvce (kako spretno jih splete!) s streho za gole ptičje glavice in s stranskim vhodom, da dež ne moči ležišča in stara dva že speljujeta mlade: on naprej z zavijajočimi opozorilnimi žvižgi in ona z mladimi zadaj cekinasto rumena pevska družina z rdečimi kljuni, ki se bo enkrat v oktobru dvignila in odšla v novo poletje na Madagaskar.

Toda prej bodo še prišli na vrsto darovi vrtov in morja. Prej mora še priti vrsta poletnih noči in prva med vsemi bo kresna noč, ko bo Herodijada prepričala Heroda, da obglavi Janeza Krstnika in bo treba obrati šentjanževo rožo. Tisto noč bodo spet izpregovorile živali in, kdor ima v žepu praproto seme, bo razumel njih sicer skrito govorico. Toda bolje je, ne ga imeti: strašne reči si pripovedujejo o nas. Pa ni ne kleveta in ne obrekovanja: je gola resnica.

Poletje bo žgoče; vse bo odcvetelo, a ne bo vse rodilo in skozi ozonovo luknjo (zdi se, da smo si jo izvrtali sami) bo sonce žgalo nas, zemljo in travo. Škržata bo peklo, da bo kričal na vso moč in njegovo cvrčanje bo edini glas v rumenem žarenju.

In memoriam

Fulvio Tomizza

Zadnji dvotedenski obisk v Trstu se je že nagibal h koncu, ko me je presunila in globoko prizadela vest o sicer ne nenadni, pa vendarle vse prezgodnji smrti cenjenega istrsko-tržaškega pisatelja Fulvia Tomizze.

Ko sva ga leta '88 z možem osebno spoznala ob pri-

liki tukajšnje predstavitve nemškega prevoza njegovega zgodovinskega romana *Kar je slabega, prihaja s severa*, se nama je razodel kot nadvse prijeten družabnik, s katerim sva si odtlej skozi vsa leta, pa čeprav ne redno, dopisovala oziroma srečala. In vsakič je bilo doživetje enkratno. Tako tudi tedaj, ko mu je ob 60-letnici bil podeljen pečat mesta Trst. Bila sva slučajno doma na počitnicah, tako da sva se poleg uradnih osebnosti in reporterjev kot edina 'dva bližnja sorodnika', kot se je sam izrazil, nepričakovano udeležila sprejema na županstvu in se z njim veselila.

Še posebno rada se pa spominjam tistega prekrasnega poletnega 8. septembra '95, ko sva ga presenetila v njegovi ljubljeni Istri, v Momikiji, ko se je skupaj z ženo prijetno pogovarjal s skupino švicarskih študentov pod senčnatim latnikom. Odšel je v sadovnjak in se kaj kmalu vrnil s košarico svežih sočnih fig, ki smo jih slastno použili ob kozarcu izvrstnega domačega belega vina. Nastalo je nadvse prisrčno in domače vzdušje, ki sva ga midva, kot zdomska zamejca, še posebno uživala. Kot taka morda tudi bolje kot marsikdo drug občutiva njegovo željo, biti pokopan v domačem kraju.

Zato si zanj želiva, da bi mu s Prešernom mogla reči: 'Ena se Tebi je želja spolnila: v zemlji domači da truplo leži'.

S spoštovanjem
Mirella in Peter Merku

Erlangen, 24.05.1999

Stanislava Adamić

Gospodje pesniki

Gospodje pesniki (po izbiri, ne vsi!)
glasniki miru -

čast mi je izraziti spoštovanje
vaši službi boginji Muzi

Z njo bolj goreče tudi vi želite biti bogovi

In - kot se spodobi
okrasiti se z njenimi venci.

Vaši vzponi, vaši medijski boji in dela
so ustrezni

Kdo se ne čudi

Vaši pripravnosti, družabnosti
v krogu posvečenega Klana!
Ali niste Vi Čudež poklanjanja in védenja?!

Vaše poteze so odprte in niso
skrite, **ne morejo** biti brez sadu!

Pohvalna je vaša treznost
vaša zvestoba moči kuloarjev
Vse po pravi meri...

Vi znate vse tudi iz črepinj in kosti
ustvariti živo bičje, samega boga
Vse - vam za službo in čast!

Vse v imenu solidarnosti
"prave ocene vrednosti"
v svetem hramu Umetnosti in Znanja
Carpe diem!

Preseneča vaše vsestransko znanje
za naklonjenost boginje Sreče
Reklo bi se: prefinjeno kulinarično znanje:
Malo sladko, malo slano, malo grenko -
okusno - gostoljubno dozirano, garnirano
kakor - komu

od vaše dostojanstvene poze.
Solidarnost, široko pesniško srce poje DAJ - DAM
Zvoni REKLAMA.

Tatjana Radovanović

Prostori in vmesni prostori

Obstajajo stvari
in obstajajo prostori.

Tudi vmesni prostori.

Stvari zavzemajo prostore,
stvari določajo, omejujejo prostore.

Tudi vmesni prostor
ima svojo podobo in obliko.

Ali so stvari določene

po njih samih

ali tudi po vmesnih prostorih?

Obstajajo ljudje
in medčloveški odnosi.

In vsak od nas ima
svojo vero, svojo mero,
svojo sodbo in svojo nrav.

Črn - bel

rdeč - rumen

dober - slab

pameten - neumen

mil - hud

- to pa ne pomeni veliko,

ker je le del stavka,

samo atribut.

Zlatko Tomičić

Mesto rimskega cesarja

Mesto rimskega cesarja
se beli iz daljave.

Prihajam z morja
kot Jazon v Aspalatos
pijan od barbarskega vina
v deželi donskih Alanov.

Dež ti je pokril obraz,
o žena, ki kličeš po ljubezni.
Jastrebove samice oplaja veter
in nepozaben je njihov let;
na kamenju ostaja tvoj klic
in tvoj lik.

In ti boš moja,
ko bo zemlja pozabila
stari svet.

Enver Mehmedagić

Pomlad v Benetkah

Ne, lev ni mrtev,
niti njegova senca,
otožno blodi po kanalih mesta,
ki umira, kot se tudi je rodil,
v vodi.

Ne sliši več se pesem "sciavov",
niti ne ukazi admirala,
ki so jih izvrševali
pri razvijanju jader v smeri
Cipra.

Ali njihova zastava -
je spet ponosno zavihrala na zvoniku

Svetega Marka,
kljubujoč karabinjerjem,
sodiščem in kazni.

Serenissima se širi
po kopnem
v smeri vzhoda,
bežeč od vode, ki jo potaplja.

Ni italijanizirala,
ker se ni imela za Italijo.
To pa ni tudi danes,
ko je del keltske Padanije,
kar vodi k trepetu.

Medtem ko pomladno sonce
boža doževo palačo,
nam ostaja le spomin
na škofa Dobrila.

Nevenka Nekić

Jesen v Benetkah

Ponoči obliva dež
bleščeča leva na stebri
a rdeča palača Danielli spi
v temi
nad vitkimi lomljivimi stebrički
beli kamniti cvetovi
v črnih globinah umirajo odcveteli
v vonju nagnitega baržuna

Jesen nad plesnivimi lagunami
občutje stoletij
nikjer več moči
niti priglioni niso več strašni
umazano "šiloko" meče morje
Riva degli Schiavoni
Santa Maria della Salute

Mojo heraldično dušo
oblegajo mōre

Nad dolgimi rumenimi kanali
[Serenissime
motno gorijo prve luči
a lev stopa dol vsako noč in blodi
s pustimi vetrovi in z dežjem
[opranim trgom
brezglasno rjove nad sivimi
[ploščami
s pozlačenim bleskom
[Svetega Marka

O Fallieri nenasitni
komaj delček škrlatnega plašča
je ostal v sarkofagu

Tomislav Maretić
Rimske sličice
(haikuoidi)

Rim -
italijanski z naglasom
vseh jezikov.

Nad Kolosejem
tiste iste zvezde
- od nekdanj.

Kapitolski muzej
okamnena fiziognomija
davnih stoletij.

V muzeju
njena mladost traja
že tisoče let.

Med starinami
otrok opazuje
poceni igračko.

Fontana di Trevi -
koliko želja z vseh
koncev sveta!

V "Večnem mestu"
sledovi minljivosti
na vsakem koraku.

Glej, prah s Foruma
na čevljih, ko sem se
vrnil v hotel.

Stebri rimskega
templja zdaj nosijo -
prazno nebo.

Odšli so bogovi.
Porušeni templji dajo slutiti
nekdanjo moč.

Domus Augustana -
ostanki nekdanje slave...
ostanki, ki zamakajo.

In golobi, ki se kopajo
v Berninijevi fontani,
uživajo v lepoti
na jutranjem soncu.

Mačka, ki leži
na gladkem rimskem kamnu,
zna vse, kar je treba.

Golobi miru
odletijo s trga, ko
nekdo kihne.

Piazza Venezia -
ko galeb poleti v snop
svetlobe, postane bel.

Sedel sem s svojimi mislimi
na izgubljeni rimski kamen,
po toliko letih pred mano.

Kalistove katakombe -
kaj vse so prestali
verniki upanja!

Mimo teče Tibera -
odsev rimskih svetilk
plava na vodi.

Danica Bartulović

Med nebom in zemljo

Med nebom in zemljo
so nevidljive velikanske planine
neizmerljive globine
pota
po katerih se vzpenjata in sestopata
le svetloba in tema

med nebom in zemljo
so skrivnosti
ki vanje ne more zaplavati misel
prostori po katerih se ne morejo gibati ptice
kamor niti naše duše ne morejo se dvigniti
dokler angeli ne stopijo dol
da nas ponesejo k njim

a moja jadra
neznani veter obrača
v tej smeri

Radovan Toljanić

Ko hiša ostane sama

Hiša ostaja sama:
zapirajo se okna,
zaklepajo se vrata.
Dišeči oleandri postajajo žejni,
ovenejo.

Ogledala postanejo motna,
potemniijo.
Sivi madeži megle
nastajajo po šipah
in zidu.
Nikogar ni, da bi odprl
zaprane omare.

Pokriva nas marmorno nebo,
v laseh
se ugnezdijo jago,
in hiša ostane sama.

Franc Vidrih

Iz spominov primorskega padalca (I. del)

V tej številki se začenja objava odlomkov iz spominov primorskega padalca Franca Vidriha iz Podrage na Vipavskem. To nam je prijazno omogočila njegova hčerka Lilijana Vidrih, por. Lavrenčič, ki dela v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici in hrani poleg tega rokopisa tudi več očetovih pisem in fotografij iz vojnih let.

Jože Vidic je v knjigi *Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki* (Ljubljana 1989) že objavil nekaj odlomkov, in sicer v poglavjih *Misija "Vrabc"* in *Britanski obveščevalec v ruskem peklu*. Tam najdemo zlasti pripoved o tem, kaj je Vidrih hudega doživel, potem ko so ga na Primorskem konec septembra 1943 zajeli Nemci in ga internirali.

Vidrih je bil edini med primorskimi padalci, ki so ga v Sloveniji ujeli okupatorji, ki pa niso ugotovili, kakšno službo je opravljal, tako da se je le rešil. Srečo je imel tudi po vojni, saj ga ni doletela tragična usoda številnih bojnih tovarišev - padalcev.

Franc Vidrih se je rodil v Podragi 25. marca 1922. V vojsko je bil poklican leta 1942, v Afriki pa so ga britanski vojaki zajeli v ofenzivi pri El Alameinu. Tu se začenja pripoved, ki jo objavljamo v *Mladiki*. Postal je član druge padalske skupine v Kairu, ki sta jo vodila prof. Ivan (on ga imenuje Janko) Rudolf in britanska obveščevalna služba ISLD. Prijatelji so ga ljubeznivo imenovali Mali.

V Slovenijo se je z drugimi spustil s padalom na planino Javornik 17. avgusta 1943.

Iz nemškega ujetništva se je vrnil domov šele 11. novembra 1945. Umrli je zaradi nesreče s traktorjem 31. avgusta 1983. O vojnih doživetjih je domačim veliko pripovedoval, spomine je obnavljal tudi s prijatelji. Od družine Merljak je marsikaj zvedel o usodi tovarišev in tudi sam začel iskati sledove za njimi.

Ko je stopil v pokoj, je začel na prigovarjanje domačih leta 1976 pisati spomine, ko je bil enkrat v toplicah. Na roko je popisal 164 strani v zvezku. Pozneje, leta 1982, je začel snov prepisovati "na čisto" v nov zvezek, vendar tega ni dokončal. Pripovedovanje je iskreno, živahno in presenetljivo natančno, saj dodaja nekatere podatke, ki jih tudi številni doslej v tej rubriki objavljeni dokumenti in spomini ne omenjajo.

Ob drobnih pravopisnih popravkih so tu objavljeni odlomki iz druge verzije, in sicer od strani 51 dalje. Mnoga imena in okoliščine za bralce te rubrike sodijo že "med stare znanice", zato jih ne bom posebej komentiral v opombah, ki so namenjene le nekaterim pojasnilom.

Ivo Jevnikar

Pot v angleško ujetništvo

Ko so Angleži ugotovili, da ni nobenega odpora, sta se dva oklopnika odcepila od ostalih in se postavila pri vhodu v dolino. Nekaj vojakov je izstopilo in z naperjenimi avtomati so se približali premaganim.

Vsi poveljniki, s komandantom na čelu, so se postavili na čelo svoje armade. Angleži so se približali in zahtevali, da oficirji odložijo pištole; ostala vojska je itak bila brez orožja.

Odložili so vsi razen komandanta, ki tega ni hotel storiti. Obrnil se je proti množici in zavpil: "Vidim na tisoče vojakov z belimi robci, ne vidim pa niti ene puške, ki bi streljala na peščico sovražnikov." Nato se okrene, odvrže pištolo in zajoče. Stal sem tik za njim.

Zatem je prispela pešadija, ki nas je uredila za pohod. Večina so bili Avstralci, ki niso bili preveč nežni.

V začetku pohoda je bilo še kar dobro, razen tega da je mene še vedno po malem dajala griza. Ko se je zvečerilo, smo se ustavili k počitku.

Bilo nas je vedno več, z vseh strani so prihajale kolone. Nabralo se nas je vedno več Slovencev, ki smo se skupaj držali. Preden smo poglobili, me je zopet prijelo, da grem na potrebo. Seveda je poleg mene stal oboro-

žen vojak, ki pa ni vedel, da nimam nobenega veselja, da bi pobegnil, povedati pa mu tudi nisem znal.

Medtem so prijatelji pripravljali prostor za prenočitev. Slučaj je nanese, da smo se nastanili blizu skupine, v kateri so bili Slovenci. Eden od njih se je zanimal, koliko nas je. Ker sem bil odsoten, so prijatelji imenovali tudi mene. No, ko se vrnem, me nekdo poimensko pokliče, toda jaz ga nisem takoj spoznal. Začudeno me vpraša, ali ga ne poznam. Odgovorim, da se mi dozdeva, da sem ga nekje videl, kje, pa ne vem. Nato se je izkazalo, da je Jože Žorž (Jelerjev), moj vaščan.

Ako človek nikdar ne doživi takega srečanja, tedaj si ne more predstavljati veselega svidenja, ko se objemata stara prijatelja, vaščana, v tujini, v prostrani puščavi in v ujetništvu ter na poti v nepoznano usodo. Dolgo v noč smo si pripovedovali svoje doživljaje. Naslednji dan pohod. Nihče ni vprašal, če kaj potrebujemo, nihče se ni zmenil, da bi nam dal kaj hrane, posebno pa vode – od moje skupine je ni nihče imel niti kapljice.

Na sredo smo imeli Jožeta Žorža, ki je imel, če se dobro spominjam, 2 litra vode, ki jo je tovariško, nesebično delil med vse. Seveda je ni delil s kozarcem, pač pa na pokrovce čutarice. Če je že bil kdo žejen, pa da popiješ samo par kapljic vode, ta bo vedel, da je hudo.

Naslednji dan, 6. 11. 42 popoldne, smo imeli srečo, kajti pričelo je deževati, kar je velika redkost za te kraje. Razgrnili smo šotorska krila in polnili čutarice. Preskrbljeni z vodo smo korakali dalje.

Naslednji dan, 7. 11. 42, smo prispeli do angleških skladišč. Tu so nam postregli s konzervami in prepečenem.

Prosili smo vode, zelo prijazen častnik, ki je bil prisoten pri delitvi hrane, nas je tolažil, da naj potrpite še par dni. Tedaj da bomo imeli vsega dovolj.

Slednjič smo prispeli do železniške postaje, takoj zasedli vagone in se odpeljali proti Aleksandriji, kamor smo prispeli drugi dan zvečer.

Ker smo prišli v taborišče, ko je bilo že temno, smo se naslednje jutro razgledovali, kje smo. Naenkrat zagledam tistega kapetana, ki mi je trikrat grozil, da me ustrelji. Joj, s kakšnim veseljem sem se mu približal, najraje bi ga počil po glavi, ako bi imel kaj pri sebi. Stopim do nje, spoznal me je. Gledal me je kakor ris, jaz sem se mu pa nasmehnil in rekel: "No, gospod kapetan, kje je vaša pištola? Ali mi danes ne boste grozili? Te je sram, ti, ki si se vsak dan kopal v vodi, ki je bila namenjena za vojake, vojaki na položajih pa žejni! Kje je sedaj tvoj pogum?" Tokrat sem ga namenoma tikal, da sem ga še bolj prizadel. Osramočeno je povetil glavo, me ponovno strašno grdo pogledal ter se mi umaknil.

Da se je kopal vsak dan tudi po večkrat, sem zvedel spotoma na pohodu v ujetništvo. Od takrat se nisva več srečala, kajti najini poti sta vodili vsaka v drugo smer.

Ker je bilo taborišče samo še ograjeno in brez šotorov, so pričeli dovažati vse potrebno za postavljanje leteh. Med vso to šaro so bile tudi palice ali koli raznih velikosti – po mojem so bili iz bambusa. Istočasno so se pričeli zbirati po skupinah prijatelji ter znanci in bilo je polno veselja. Slovenci in Hrvatje smo se skupaj zbirali, ločeno od Italijanov, zato pa je prišlo do pretepanja. Skoraj slednji je imel med italijanskimi podoficirji koga, ki ga je mrzil. Za tak primer so bili tisti koli kakor nalašč in tako se je vnel boj, ki pa je bil hitro omejen, kajti stražarji so pričeli streljati, toda v zrak, pritekli med nas in nas razgnali. Nato pride nekaj oficirjev, ki hočejo vedeti, zakaj smo se pretepal.

Obrazložili smo jim, da smo Slovenci in Hrvati, ne pa Italijani, par ur za tem smo že bili premeščeni v drugo taborišče, "CAMP 307" Aleksandrija.

Angleško ujetništvo

Taborišče, kjer smo se nahajali, so imenovali "CAMP 307" Aleksandrija.

V nekaj dneh se nas je, po mojem spominu, nabralo okrog 400.

Dne 15. 11. 42 smo bili zopet na vlaku in se vozili mimo Kaira proti jugovzhodu.

V noči med 16. in 17. smo prispeli v novo taborišče "CAMP 305". Po nekaj dneh bivanja v taborišču smo dobili obisk častnikov jugoslovanske kraljeve vlade v emigraciji. To sta bila por. Purgar iz Postojne in por. Jan-ko Rudolf, doma iz takratnega Št. Vida, se pravi, da je bil doma iz naše sosednje vasi. Med njima sta bila tudi dva Angleža, in sicer kap. Clark in vod. Allen.

Franc Vidrih kot italijanski vojak 13. junija 1942.

Namen obiska je bil, da nas Primorci pridobijo za kraljevo vojsko, ki se je formirala nekje v Palestini.

Ker nismo imeli nobenih točnih informacij o dogajanjih v domačem kraju, nam ni preostalo drugega, kakor da pristanemo na njihova prigovarjanja, ali pa ostanemo v ujetništvu, se preganjamo od taborišča do taborišča in bogvedi kam bi nas poslali.

Bili smo celo ponosni, da nas v tujini nekdo iz Jugoslavije obišče in vabi, da se gremo boriti proti fašistom.

Naj malo opišem naše življenje v taborišču. Hrana je bila zadovoljiva, delali nismo drugega kakor čiščenje okrog šotorov. Pri WC je stalno eden dežural z brizgalko, ki je vsebovala sredstvo za zatiranje mrčesa. Poveljnik taborišča je večkrat prišel kontrolirat čistočo, ob vsaki priliki je dejal: "Moske, malatija!" S tem je hotel reči, da nesnaga prinaša bolezni.

Vsako nedeljo je prihajal maševat p. Jozafat.

Nekega dne pride v taborišče nekaj oficirjev in podoficirjev Jugoslovanske vojske. Vse so nas sklicali v zbor, nato se je pričelo podpisovanje za vstop v vojsko. Vsak je podpisal, da pristopa prostovoljno. Nekaj pa jih je bilo, ali malo, ki niso hoteli podpisati, češ dovolj je puške, toda bila je resna nevarnost zanje, da jih ne bi potolkli, zato so jih takoj odstranili iz taborišča.

Ko smo že podpisali pristop v novo vojsko, smo nestrpno čakali, da nas preoblečejo in da odidemo iz taborišča, še posebej tudi zato, ker smo vedeli, da bomo v Jug. bataljonu našli znance in tudi stare prijatelje.

Arabcem, ki so bili angažirani za dovoz hrane in odvoz odpadnega materiala, se je močno dopadla italijanska uniforma. Ker smo vedeli, da bomo kmalu dobili drugačne, smo jih, kolikor je bilo mogoče, njim prodajali in za izkupiček smo si nabavljali v kantini razne priboljške pri hrani. Tako smo tudi v šotoru tekmovali, kdo bo več kurjih jajc pojedel. Pri nekaterih je število pojedenih jajc naraslo na številko dvajset v enem dnevu, toda v šotoru ni bilo lahko vzdržati.

Kraljevi gardni bataljon

Dne 19. 12. 42 so nam pripeljali nove angleške uniforme, pa tudi novo in čisto spodnje perilo. Kar je še ostalo italijanskega, niso Angleži dovolili, da bi Arabci vzeli, pač pa so vse zažgali. Preoblekli smo se v čisto perilo in nove uniforme. Tedaj pa so Italijani, ki so bili v sosednjem oddelku, zagnali strašen hrup in nas obmetavali z raznimi odpadki. Kričali so, da smo izdajalci domovine Italije, itd.

Dne 23. 12. 42 smo zapustili taborišče ter se z vlakom odpeljali iz Egipta v Palestino, in sicer do mesta Hajfa, kjer so nas že čakali tovornjaki, da nas odpeljejo v taborišče "ATIRA", kjer je bil nastanjen Jug. bat. Kraj Atira je bil velik nasad zelo starih oljk pod goro, imenovano "KARMEL", približno 12 km oddaljen od Hajfe.

Ker smo prispeli ponoči in ni bilo mnogo časa, smo naslednji dan uporabili za iskanje znancev in prijateljev. Razumljivo je, da so vojaki starega bat. navalili med nas ter iskali in spraševali po tem in onem.

Razumljivo je tudi, da so želeli vedeti, od kod prihajamo, kje smo bili zajeti, kdaj smo prišli v Libijo, če vemo, kaj se dogaja doma, itd.

Seveda moram pripomniti, da so bili zelo radodarni in so nas gostili z vsem mogočim, tudi vina ni manjkalo, saj je bila kantina dobro založena, mi pa ga že dolgo nismo pokušali, zato je marsikoga spodneslo.

* * *

"Pričelo" se je vojaško življenje, bili smo kakor novinci, vse po novem, prej v italijansčini, a sedaj v srbščini.

Po nekaj dneh takega vežbanja smo imeli prisego kralju Petru in domovini Jugoslaviji - daleč od nje.

To je bila že druga moja ustna prisega, ki pa je malo časa držala, ker je moje življenje potekalo dalje tako, da nisem vedel, čigav sem, komu pripadam.

V spominu mi je ostal datum 18. 1. 1943, bila je nedelja. Kmalu popoldne je bil sklican zbor obeh bataljonov, poveljnik Prosen je pristopil in degradiral nekega desetarja, ki je baje govoril o neki novi ureditvi v Jugoslaviji, ki pa ni bila v skladu z emigrantsko vlado.

Po tem dogodku je neki častnik pričel brati imena, ki jih je imel spisana. Bilo je poklicanih 12, med njimi tudi jaz.

Ko smo izstopili iz redov, smo bili vsi nekam prestrašeni, ker nismo vedeli, za kaj gre. Za bataljona je bilo povelje voljno, nam je pa bilo naročeno, da naslednje jutro odpotujemo in da moramo biti zgodaj pripravljeni, in

to ob 5. uri, ker da odpotujemo v Kairo, glavno mesto Egipta.

Tečaj za obveščevalce

V Kairu na železniški postaji nas je pričakoval angleški vojak z majhnim tovornjakom, s katerim smo se odpeljali do predmestja "DOKKI" - "GIZA".

Nastanili so nas v lepi vili, kjer nas je pričakovalo šest fantov in slovenska družina, imenovana Merljak iz Bukovice pri Šempetru, Gorica.

Merljak Ivan - Netko je poleg šoferske službe upravljal tudi ekonomske posle pri naši hiši, žena Olga je bila kuharica in gospodinja, hčerka Marica je takrat obiskovala gimnazijo, sin Ivo pa je bil osnovnošolec. Družina je bila antifašistična in domoljubna. V Egipt so prišli s trebuhom za kruhom kakor mnogo drugih, ker Italijani niso dali zaslužka našim ljudem.

Fantje, s katerimi smo se spoznali, so bili sledeči: Dolenc Jože z Opčin, Sivec Alojz s Tolminskega, Križmančič Miro - Bazovica, Ferjančič Vencelj - Idrija, Širca Alojz - Podkraj in Semolič Rado - Miren pri Gorici.

Mi novodošli smo bili: Sever Niko - Budanje, Kobal Ciril - Ponikve na Krasu, Boštjančič Milan iz Harij, Golob Milan - Grahovo ob Bači, Mikuž Ivan - Črni vrh, Pišot Zoro - Selo pri Batujah, Škerjanc Andrej - Postojna, Mezgec Franc - Slivje in Volarič Ivan - Tolminsko, dalje Adamič Miloš - Škrbina in jaz pa še eden iz Idrije, Kolar Bojan.⁽¹⁾

Srečanje s fanti je bilo prisrčno. Delno so nas takoj seznanili s situacijo, ker mi sploh nismo vedeli, za kaj gre. Naslednji dan so nas v prisotnosti kapetana Clarka (Anglež), Janka Rudolfa ter instruktora za šifriranje in radiotelegrafijo in Morsovo abecedo vodnika Allena (Anglež) seznanili, zakaj smo tukaj.

Glavno besedo je imel Rudolf, ki nam je zaželel dobrodošlico ter nam pojasnil, zakaj smo poklicani v Kairo. Prvo, kar je rekel, je bilo to, da na prostovoljni bazi pristopamo k temu, kar nam misli povedati, kdor pa tega noče, se bo lahko vrnil v bataljon. Lepo nam je začel razlagati, da smo izbrani zato, da bi šli prvi v domovino in angleški obveščevalni službi posredovali informacije o gibanju in oborožitvi sovražnika ter kje se nahajajo večja oporišča ali pa skladišča vojnega materiala. Rečeno je bilo, da postanemo radiooperaterji in da bomo napravili padalski tečaj; gre pa tudi za to, da z informacijami pomagamo uničiti fašizem in osvoboditi domovino. Naučiti bi se morali tudi šifriranja depeš po načinu raznih ključev. To so bile same zanimive stvari in tudi privlačne in morda nazadnje za mlade ljudi bolj avanturistične kot pa politične. Vse je bilo lepo povedano, tako da smo vsi pristali.

Kolikor jaz vem, nismo podpisali nobenih aktov ali obrazcev.

(se nadaljuje)

Opomba

¹⁾ Sestavo obeh skupin in osebne podatke naštetih podrobneje popisuje Ciril Kobal v prispevku Primorski padalci iz skupine ISLD v Mladiki 1997, št. 2-3, str. 56-57. Gotovo je treba popraviti podatek o Križmančiču, ki se ni rodil v Bazovici, temveč v Slopah pri Materiji. Sivec se je rodil na Libušnjem pri Kobaridu. Kobal tudi drugače razporeja prvo in drugo skupino iz Kaira.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

*V Peterlinovi dvorani so predstavili dve novi knjigi tržaških avtorjev, ki jih je izdala Mladika: na levi Drago Štoka, Livij Valenčič in Saša Martelanc ob predstavitvi knjige spominskih črtic *Po prehojeni poti*; na desni prof. Pavle Merku in Ivo Jevnikar ob predstavitvi priročnika *Slovenska krajevna imena v Italiji*.*

Pred bližajočimi se poletnimi počitnicami prireja DSI še zadnje lepo obiskane kulturne večere v letošnji sezoni. V ponedeljek, 26. aprila, so v Peterlinovi dvorani predstavili nadvse koristno in dolgo pričakovano publikacijo akademika profesorja Pavleta Merkuja z naslovom *Slovenska krajevna imena v Italiji*. Knjiga-priročnik prinaša po abecednem redu vsa krajevna imena v Italiji, ki imajo posebno živo slovensko obliko, različno od italijanske. Priročnik je uporaben tudi zato, ker prinaša abecedne sezname italijanskih, furlanskih in nemških imen. Skratka je to priročnik, kakršnega smo dolgo pričakovali in kakršnega je lahko sestavil samo jezikoslovec, ki dobro pozna toponomastiko naših krajev. Knjigo je v DSI predstavil časnikar Ivo Jevnikar. V ponedeljek, 3. maja, pa sta v DSI predstavila knjigo Alojza Zidarja "Slovenski narod pomni in obtožuje" zgodovinar Jože Hočevar in publicist Milan Gregorič. Naslednji ponedeljek, 10. maja, sta bila gosta v DSI mlada zgodovinarja Bojan Godeša in Ervin Dolenc, ki sta predstavila knjigo "Izgubljeni spomin na Antona

Korošca". V ponedeljek, 17. maja, je v okviru tržaškega ljudskega misijona predaval pater Maks Klanjšek na temo "S Kristusom v tretje tisočletje". Tudi naslednja dva ponedeljka sta bila v DSI posvečena novim izdajam. V ponedeljek, 24. maja, so ob lepi udeležbi prijateljev predstavili novo knjigo Draga Štoke z naslovom "Po prehojeni poti - Spominske črtice". Knjigo, ki jo je izdala in založila Mladika, je predstavil Saša Martelanc, odlomke iz nje pa je bral Livij Valenčič. Zadnji ponedeljek, 31. maja, je bil gost večera v DSI pisatelj Zorko Simčič. Ob izidu tretje izdaje njegovega romana "Človek na obeh straneh stene" so ob pisateljevi prisotnosti pripravili okroglo mizo, pri kateri so sodelovali literarni zgodovinarji dr. Jože Pogačnik, prof. France Pibernik in urednik celjske Mohorjeve dr. Janez Dular. Odlomke iz Simčičevega tržaško-argentinskega romana je bral igralec Janez Albreht.

Kulturni večeri v Peterlinovi dvorani se bodo končali konec junija. V teku pa so že priprave za prihodnjo 34. Drago 99.

*Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je v Peterlinovi dvorani predstavil svoje nove "bele" priročnike. Na fotografiji dr. Rafko Dolhar, prof. Jože Pirjevec, dr. Milica Kacin Wohinz in Ivo Jevnikar (levo). Celjska Mohorjeva družba pa je v DSI predstavila tretjo izdajo Simčičevega romana *Človek na obeh straneh stene*. Na fotografiji dr. Jože Pogačnik, pisatelj Zorko Simčič, prof. France Pibernik, dr. Janez Dular in igralec Janez Albreht (desno).*

Skavti na jurjevanju

Skupina skavtov na jurjevanju pod Šempolajem.

Tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije je imel svoje jurjevanje 25. aprila pri Šempolaju. Prisotnih je bilo kakih 150 članic in članov, ki so sprejeli v organizacijo 14 volčičev in veveric, medtem ko je prestopilo v srednjo starostno vejo ali pa nanovo vstopilo še 16 izvidnikov in vodnic. Mašo na prostem je daroval škofijski duhovni vodja Tone Bedenčič, nagovor pa je imela načelnica Matejka Bukavec.

Goriški del SZSO je imel svoj največji praznik v letu 1. maja na Vrhu. Mašo je daroval nadškofijski duhovni vodja Marjan Markežič, obljub pa je bilo skupno 28. Slovenski goriški skavti praznujejo letos 35-letnico ustanovitve.

Letos poteka tudi 40 let od ustanovitve slovenskih skavtinj na Tržaškem, ki so se 4. junija zbrale na družabni večerji "najstarejših".

PREDSEDNIK SAZU

Dr. France Bernik je bil 6. maja potrjen za predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Za podpredsednika sta bila izvoljena dr. Kajetan Gantar in dr. Alojz Kralj.

SAZU ima 70 rednih, 23 izrednih in 80 dopisnih članov.

SLOVIT

Nova zadruga Most, ki je članica Sveta slovenskih organizacij, je začela v Čedadu izdajati 14-dnevni informativni bilten v italijanščini Slovit - Sloveni in Italia, ki predstavlja življenje naše narodnostne skupnosti in objavlja prevode pomembnejših člankov iz zamejskega tiska. Prvo številko sta 7. maja predstavila v Vidmu odgovorni urednik Giorgio Banchig in predsednik SSO Sergij Pahor.

POZDRAV IZ TRSTA

Inž. Peter Merkù, ki dela v Erlangu v Nemčiji, je v domačem Trstu 12. maja odprl razstavo razglednic, dopisnic in dokumentov o Trstu v letih 1900-18. Na ogled je bila v Tržaški knjigarni. Ob odprtju je spregovoril zgodovinar prof. Jože Pirjevec. Merkùjeva zbirka šteje kar 2.500 razglednic iz začetka stoletja.

PIRJEVČEV PONATIS

Založba Il Mulino iz Bologne je aprila ponatisnila zgodovino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki jo je leta 1995 objavil pri njej prof. Jože Pirjevec iz Trsta. Knjiga Serbi, Croati, Sloveni - Storia di tre nazioni je izšla na 193 straneh v zbirki Universale Paperback.

Zamejske banke

Velike novosti v življenju vseh slovenskih bank v Italiji.

Tržaška kreditna banka je izgubila še nekakšnega "naslednika", ki je zrasel iz njenega pepela. S 1. junijem je popolni lastnik Nove Tržaške kreditne banke, torej Banca Antoniana Popolare Veneta, absorbiral tržaški denarni zavod, ki ohranja staro ime v podnaslovu in osebe.

Občna zbornica Zadrugnih kreditnih bank iz Sovodenj in iz Doberdoba sta 29. oz. 30. aprila potrdila predlog o združitvi obeh bank letos jeseni. Določeno je bilo tudi novo vodstvo, ki ga bo sestavljalo 5 predstavnikov iz Doberdoba in 4 iz Sovodenj. Oba denarna zavoda sta bila ustanovljena leta 1908, skupna banka pa bo štela 670 članov.

Kraška zadružna banka z Opčin ima novo vodstvo. Dosedanjega predsednika Pavla Miliča je nasledil Dragotin Danev. Novega predsednika ima tudi Kmečka banka v Gorici. Odv. Petra Sanzina je nasledil dr. Diego Marvin.

SE ZMISLEŠ

Beneški glasbenik Antonio Qualizza - Toninac - je zbral 175 domačih ljudskih pesmi in jih objavil z notami, besedilom in prevodom v italijanščino v zbirki Se zmisleš. Na predstavitvi sta spregovorila župan občine Srednje, ki je založila knjigo, Claudio Gerbac in prof. Pavle Merkù, zapel pa je zbor Beneške korenine, ki ga vodi David Klodič.

NADŠKOF RODE V GORICI

Študijsko raziskovalni forum za kulturo iz Gorice je v sodelovanju z drugimi ustanovami pripravil niz predavanj. Tako je 18. aprila o duhovnem sporočilu škofa A. M. Slomška predaval prof. Marjan Turnšek. Naslednje predavanje je 28. aprila imel v Kulturnem centru Lojze Bratuž slovenski metropolit in ljubljanski nadškof msgr. Franc Rode na temo Duhovnost in kultura. Visokega gosta je predstavil Damjan Hlede, pozdravili pa so ga Julijan Čavdek v imenu Študijskega foruma, Franka Žgavec v imenu Kulturnega centra Lojze Bratuž, škofov vikar Oskar Simčič in vodja jezuitskega središča Stella Matutina v Gorici Gino Dalla Vecchia.

SREČANJA Z GLASBO

Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice je svoja Srečanja z glasbo 1998-99 končal 5. maja z večerom Slovenski skladatelji na Primorskem ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja. Pripravila ga je Luisa Antoni. Izbrane skladbe so izvajali Glasbeni atelje Emil Komel, pianistka Neva Merlak in komorna skupina Ženskega zbora Glasbene matice, ki ga vodi Tamara Stanese. Prof. Jože Pirjevec pa je predstavil revijo Annales.

SLOVENSKA MATICA

Na Slovenski matici v Ljubljani je bil 5. maja posvet o zamolčani predstavnici ženskega gibanja Angeli Vode (1892-1985). Vodil ga je prof. Peter Vodopivec. Predstavili so tudi drugi zvezek njenih zbranih del, ki jih ureja Mirjam Milharčič Hladnik.

SM je kasneje predstavila svoje zadnje publikacije: dnevnik iz prve svetovne vojne Franca Zupančiča, eseje rajnega Lojzeta Krakarja Zmage in porazi pesnikov, zbornik Geografija Slovenije, ki sta ga uredila Ivan Gams in Igor Vrišer, ter 13.-14. številko Zbornika za zgodovino naravoslovja in tehnike.

DIGNITAS

Pod tem naslovom je Nova revija začela izdajati v Ljubljani revijo, ki pri naša pravno in drugo gradivo o človekovih pravicah v Sloveniji in Evropi. Ureja jo bivši predsednik ustavnega sodišča prof. Peter Jambrek.

MARIJA MAURI 80-LETNICA

V Boljuncu so 5. maja počastili najstarejšo organistko na Tržaškem Marijo Mauri, ki je dopolnila 80. leto. Za domače orgle je sedla že leta 1932!

PRIMORSKI RODOLJUB

Na 5. občnem zboru Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR 12. junija v Sežani so predstavili prvo številko glasila Primorski rodoljub. Predlagali so, da bi 13. junij (obletnico spopada Danila Zelena in tovarišev z italijanskim okupatorjem na Mali Gori pri Ribnici leta 1941) proglasili za Dan rodoljubja. Veliko so razpravljali tudi o velikem načrtu za spomenik primorskemu uporu na Velikem Cirju v občini Mirren-Kostanjevica.

ČLOVEK IZ KARIOTA

Na veliki petek so amaterski igralci v Mendozi v Argentini uprizorili tragedijo Ivana Mraka Človek iz Kariota. Za režijo, sceno, luči in zvoke je poskrbel Davorin Hirschegger.

SPACAL V TRNOVCI

V umetnostni galeriji Skerk v Trnovci so 8. maja v prisotnosti slovenskega kulturnega ministra Školča, devinsko-nabrežinskega župana Vocija in drugih predstavnikov oblasti ter kulture odprli razstavo Lojzeta Spacala in predstavili katalog z naslovom Pomlad na Krasu. O umetniku je govoril likovni kritik in organizator Zoran Kržišnik iz Ljubljane, kot gostitelj pa je pozdravil odv. Jože Škerk. Na večeru je recitirala Nikla Panizzon, nastopila pa sta tudi violinist Črtomir Šiškovič in harfistka Simona Malozzi.

MARIANO CERNE

V rojstnem Škednju je društvo Ivan Gerbec ob desetletnici smrti pripravilo razstavo premalo poznanega nadarjenega kiparja, slikarja in risarja samouka, a tudi pesnika Mariana Cerneta (1921-89).

NOVO O PLEČNIKU

Založba Ognjišče je izdala bogato študijo umetnostnega zgodovinarja dr. Damjana Prelovška Plečnikova sakralna umetnost. Avtor je slovenski veleposlanik v Pragi, pred tem pa je vodil umetnostnozgodovinski inštitut ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

SV. TOMAŽ AKVINSKI V SLOVENŠČINI

Po 800 letih imamo Slovenci prvič sv. Tomaža Akvinskega v slovenščini. Za prvovrstni dogodek je poskrbela založba Družina v zbirki Tretji dan, ki je dosegla 12 zvezkov. Zadnji trije so posvečeni "Angelskemu učitelju", saj so izšli knjiga Gilberta Keitha Chestertona Sv. Tomaž Akvinski, ki je prava poslastica tudi za nepoklicne filozofe, filozofska študija Fredericka Coplestona Akvinski in pa Izbrani filozofski spisi Tomaža Akvinskega. Besedila na 648 straneh večjega formata je izbral dr. Janez Juhant, izdaja pa je sad skupnega dela filozofov in teologov. Posvečena je dr. Alešu Ušeničniku ob 130-letnici rojstva, saj je že on začel prevajati Tomaževo Sumo.

Slovenski prazniki v zamejstvu

V zamejstvu se kar vrstijo prazniki naših prosvetnih in kulturnih društev, občinske vinske razstave in druge prireditve na prostem. Na Prazniku frtalje v Rupi je bil 1. maja slavnostni govornik predsednik Sveta slovenskih organizacij Sergij Pahor.

Predsednik društva Rupa Peč Ivo Kovic pozdravlja skupino iz Istre na prazniku frtalje. V okvirčku predsednik SSO, govornik na prazniku 1. maja.

NOVO DELO DIEGA DE CASTRA

V Trstu so meseca maja predstavili zadnjo knjigo prof. Diega De Castra, katere naslov bi se v slovenščini glasil Spomini devetdesetletnika - Trst in Istra. Avtor obravnava prigode 20. stoletja zlasti v rodni Istri in Trstu, kjer je po vojni odigral pomembno vlogo kot italijanski zastopnik pri Zavezniški vojaški upravi. Tržaškemu vprašanju je posvetil svoje osrednje zgodovinske spise, ki jim zdaj dodaja osebnejšo spominsko noto, tudi z razkrivanjem manj znanih dogodkov.

Škof Vovk - blažen?

V Ljubljani se je začel postopek za beatifikacijo prvega ljubljanskega nadškofa Antona Vovka, ki je vodil ljubljansko škofijo v težkih letih po drugi svetovni vojni, doživiljal preganjanje in tudi poskus umora. Postulator je stolni kanonik dr. Ivan Merlak. Božji služabnik Vovk se je rodil 19. maja 1900 v rojstni hiši pesnika Prešerna v Vrbi. V duhovnika je bil posvečen leta 1923. Po službah v Metliki in Trzinu je prišel leta 1940 za kanonika v Ljubljani, kjer je postal leta 1944 rektor semenišča, junija 1945 pa je v odsotnosti škofa Rožmana kot generalni vikar prevzel vodstvo škofije. Leto kasneje je bil posvečen za pomožnega škofa, leta 1950 je postal apostolski administrator, leta 1959 pa ljubljanski škof. Ko je Ljubljana leta 1961 postala nadškofija, je postal njen nadškof. Umrl je 7. julija 1963.

DROBCI NA PARKETU

Ace Mermolja je pri Založništvu tržaškega tiska in Zvezi slovenskih kulturnih društev izdal novo pesniško zbirko z naslovom Drobci na parketu. Predstavili so jo 13. maja v Saležu.

LJUDSKI MISIJON V TRSTU

Kot pripravo na jubilejno sveto leto je Slovensko pastoralno središče v Trstu, ki ga vodi g. Marij Gerdol, pripravilo v dneh od 15. do 23. maja ljudski misijon. Namenjen je bil predvsem vernikom v mestnih župnijah, ki imajo ali pa nimajo slovenskega dušnega pastirja. Vrsto srečanj, pobožnosti in obredov so vodili štirje minoriti iz osrednje Slovenije in tri tržaške šolske sestre.

KOMU TRST?

To je naslov 328 drobno tiskanih strani debele študije s podnaslovom Slovenci in Italijani med dvema državama, ki jo je izdala zgodovinarica dr. Nevenka Troha. Gre za dopolnjeno doktorsko disertacijo, ki obravnava probleme v Coni A Julijske krajine od konca vojne do razmejitve leta 1947 in sloni predvsem na arhivskih virih iz Ljubljane in Rima. Avtorica, rojena leta 1951, je bila svojčas ravnateljica Revirskega muzeja v Trbovljah, nato je v Zgodovinskem arhivu Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije urejala gradivo o Svobodnem tržaškem ozemlju, od lani pa dela v Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani.

Študijo sta prof. Jože Pirjevec in avtorica 26. maja predstavila v Narodni in študijski knjižnici v Trstu.

NIVES KOŠUTA PRESEDNICA ZSKD

Na 2. deželnem kongresu Zveze slovenskih kulturnih društev 29. maja na Opčinah je Ace Mermolja po skoraj 13 letih zapustil predsedniško mesto. Nasledila ga je dosedanja deželna tajnica Nives Košuta. Zveza ima trenutno 74 članic.

Umrl pisatelj Tomizza

V Trstu je 21. maja podlegel hudi bolezi istrsko-tržaški pisatelj Fulvio Tomizza. Rodil se je 26. januarja 1935 v Materadi v Istri, po preselitvi v Trst pa je delal kot radijski časnika, dokler ni postal svoboden umetnik. Za svojih 25 knjig je bil deležen številnih priznanj, na primer nagrad Viareggio, Strega in Vilenica. Zaradi svoje splošne odprtosti in dialoga s Slovenci pa ni bil priljubljen v tradicionalnih krogih istrskih beguncev in v zadrtem delu italijanskega Trsta, kar se je mučno pokazalo tudi ob njegovem slovesu.

Tomizza je zaslovel že leta 1960 z romanom Materada. Slovensko kulturo je posredoval z dramsko predelavo Cankarjevega Martina Kačurja, ki ga je kot Idealista postavilo na oder tržaško italijansko gledališče. Leta 1986 je roman Mladoporočenca iz Ulice Rossetti posvetil tragični usodi Danice in Stanka Vuka, slovenskemu liku je posvetil tudi roman Franziska leta 1997.

Tri knjige Krožka Virgil Šček

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta je na tiskovni konferenci 27. maja predstavil javnosti zadnje tri zvezke iz svojega niza "belih priročnikov", ki je dosegel že 27 knjig.

Mlada tržaška publicistka in preučevalka manjšinskih vprašanj Vida Valenčič je v knjigi Evropa narodov osebno predstavila vrsto zahodno-evropskih manjšin.

Zgodovinarica Milica Kacin Woinz iz Ljubljane je opremila s poglobljeno študijo o primorskih poslancih v italijanskem parlamentu med obema vojnama knjigo Lavrenčič, Podgornik in Stanger v parlamentu. Z njo se je sklenil niz objav parlamentarnih govorov in drugih nastopov naših politikov, v katerem so bili že obdelani Virgil Šček, Engelbert Besednjak in Josip Vilfan.

Urednik "belih priročnikov", tržaški časnika in javni delavec Ivo Jevnikar pa je uredil knjigo Slovenija in manjšine ter ji napisal uvodno besedo. Gre za predstavitev zakonov in drugih dokumentov o odnosu slovenske države do manjšin v Sloveniji ter do slovenskih manjšin v sosednjih državah.

Avtorji so vse tri knjige predstavili 28. maja v goriški Katoliški knjižarni, 8. junija pa v dvorani Slovenske matice v Ljubljani. V Trstu so vsaki izmed treh knjig posvetili še poseben debatni večer s sodelovanjem avtorjev in zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca, pisatelja prof. Borisa Pahorja ter vodje Urada za narodnosti v Ljubljani Petra Winklerja.

M. BREŠČAK ODLIKOVAN

Ob prazniku 1. maja je prejel predsednik rajonskega sveta v Štandrežu in bivši odbornik Slovenske skupnosti na goriški občini Marjan Breščak zlato zvezdo za zasluge na delu. Podelil jo je predsednik republike.

TRI NOVE MAŠE V GORICI

5. septembra bo velik praznik za goriške Slovence. Kar trije mladi slovenski Goričani, jezuiti, bodo imeli skupno novo mašo: Franček Bertolini, David Brešan in Mirko Pelicon. Dan prej jih bodo posvetili v Ogleju.

DR. RUTTAR

O MLADIH BENEČANIH

Slovenski raziskovalni inštitut in društvo Evgen Blankin sta v Špetru pripravila 28. maja posvet Mladi, identiteta, prostor, in sicer ob izidu študije dr. Riharda Ruttarja I diplomati della Slavia (Abiturienti iz Benečije). Gre za analizo na 186 straneh z bogatimi barvnimi grafikoni in tabelami, ki predstavlja demografski položaj, predvsem pa problem identitete v Nadiških dolinah. Pri tem avtor analizira anketo med prebivalci, ki so v letih 1975-96 končali kako višjo srednjo šolo. Teh je bilo 627, dr. Ruttar pa je mogel stopiti v stik s 514 izmed njih in jih s sodelavci dejansko anketirati 407.

USPEH ZBOROV AVE IN T. TOMŠIČ

Komorni zbor Ave iz Ljubljane, ki ga vodi Andraž Hauptman, je na 2. mednarodnem tekmovanju zborov na Rodosu 17. aprila osvojil prvo mesto v kategoriji do 16 pevcev, prvo mesto med mešanimi zbori in veliko nagrado kot absolutni zmagovalci.

Od 20. do 24. maja je bilo v Toursu 28. zborovsko tekmovanje. Akademski pevski zbor Tone Tomšič iz Ljubljane, ki ga vodi Tržačan Stojan Kuret, je dosegel prvo mesto v kategoriji mešanih zborov, ki jih je bilo 22. V prostem programu pa je zbor zasedel drugo mesto.

NOVI GORIŠKI NADŠKOF

Papež je sprejel odstop goriškega nadškofa p. Antona Vitala Bommarca, ki je septembra lani dopolnil 75. leto starosti in je bil 16 let na čelu goriške nadškofije. Za novega nadškofa je izbral 62-letnega generalnega vikarja iz Chioggie pri Benetkah dr. Dina De' Antonija. Novega nadškofa bodo posvetili 15. septembra v domači škofiji, Gorico pa bo prevzel 3. oktobra. Msgr. De' Antoni se je rodil 12. julija 1936 v Chioggi, kjer je tudi ves čas služboval, odkar je bilo posvečen v duhovnika leta 1960.

50 LET KLASIČNE GIMNAZIJE

Ob 50-letnici klasične gimnazije France Prešeren v Trstu so dijaki pod mentorstvom prof. Marte Ivašič in drugih profesorjev postavili v šoli razstavo z uporabo fotografij in šolskega arhiva.

Umrl je igralec Stane Raztresen

V nedeljo, 9. maja 1999, je umrl v Trstu gledališki igralec Stane Raztresen, ki se je rodil 12. aprila 1913 v Tolminu. Njegov oče Ivan je bil gledališki krojač, mati Marija Feigel je bila šivilja. Osnovno šolo je obiskoval v Ajdovščini in v Ljubljani, tukaj je dovršil tudi nižjo gimnazijo. Že tedaj je mislil na gledališko delo, zato je študiral solo petje pri Angelci Trošt, balet pri P. Golovinu in dramatiko pri prof. Osipu Šestu, vse na Glasbeni matici in konservatoriju v Ljubljani. Zasebno se je izpopolnjeval pri vodilnih igralcih Milanu Skrbinšku in Francu Lipahu. Priložnostno je začel igrati 1933, prvo redno zaposlitev kot igralec pa je dobil v sezoni 1937-38. Od sezone 1939-40 je bil član Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. V jeseni 1945 je odšel v Trst k takratnemu Slovenskemu narodnemu gledališču za Tržaško ozemlje. Tukaj je ostal do upokojitve 31. maja 1973.

Raztresen ni bil samo eden vodilnih tržaških igralcev, ampak se je tudi drugače razdajal za gledališko umetnost. Zrežiral je nad sto celovečernih amaterskih gledaliških prireditev. Režiral je med učenci in dijaki in v številnih prosvetnih društvih. Kjer je le mogel, je pomagal in se zlasti trudil za lepoto in čistost slovenskega jezika. Če je kdo samoglasnike nepravilno izgovarjal, preozko ali preširoko, se je glasno uprl in pokazal, da ga to prav telesno boli.

Izmed njegovih številnih vlog lahko omenimo le najuspešnejše: Jože, Goldoni: Primorske zdrahe; Vincentio, Shakespeare: Ukročena trmoglavka; Volpone (naslovna); Cankar: Martin Kačur (naslovna); Dacar, Cankar: Pohujšanje; Bernot, Cankar: Kralj na Betajnovi; Jošt, Kreft: Celjski grofje; Tybalt, Shakespeare: Romeo in Julija; Lodovico, Shakespeare: Othello; Ivan, Sartre: Umazane roke; Stric France, Lukež: Prgišče zemlje; Simon, Benedetič: Ne vedno kakor lastovke; Klement, Primož Kozak: Kongres; (naslovna) P. Kozak: Dialogi; (naslovna) Vuga: Bernardek; Cosini, Svevo: Zenova izpoved; Držić, Laz' r s p'd klanca; Perapont, Čehov: Tri sestre; Medvedjev, Gorki: Na dnu; Nadučitelj, Cankar: Hlapci; Ripafratta, Goldoni: Mirandolina; (naslovna), Bevk: Kaplan Martin Čedermac; (naslovna) Cankar: Hlapec Jernej.

Raztresen je nastopal tudi na radijskih postajah, zlasti na radiu Trst A in na RTV Ljubljana. Tukaj se je še posebej razmahnil in priljubil, saj je prišel v skoraj vse slovenske družine. Veliko prijateljev je imel med mladino, ker se ji je znal približati in se ji priljubiti.

Pripravil je več samostojnih recitalov po šolah, prosvetnih društvih in na kulturnih prireditvah. Uveljavil se je s celimi cikli pesmi in proze, npr.: Slovenske balade in romance, Slovenske bridke in pikaste, Hlapec Jernej in njegova pravica, Naši pesniki in pisatelji o naši zgodovini, Monolog hlapca Jerneja pred deželnim sodiščem, Cankarjeva ura, Tri stanovske pridige Janeza Svetokriškega.

Raztresen je bil 20 let recitator Tržaškega partizanskega pevskega zbora. Ko je ta zbor nastopil v Rimu, je Raztresen ponesel slovensko besedo tudi tja, da je zvenela prvič na rimskem Kapitolu. S tem zborom je nastopal po Sovjetski zvezi in po njeni televiziji in po raznih evropskih mestih.

Koliko kulturnih, prosvetnih, gledaliških in recitacijskih večerov je pripravil doma in po svetu, ni znano, ker ljudje tega niso šteli in zapisovali, saj se jim je zdelo naravno, da je Raztresen povsod igral, kamor je šel. In vendar je bil marsikje prvi, ki je tujce seznanjal s slovensko besedo in kulturo.

Raztresen je dobil tri umetniške nagrade za gledališko delo, čeprav priznanj in nagrad ni iskal. Najprej je dobil umetniško prvomajsko nagrado, ki mu jo je podelilo Združenje gledaliških igralcev Slovenije leta 1965. Sledila je Severjeva nagrada leta 1974 in končno Nagrada Prešernovega sklada leta 1975.

Martin Jevnikar

Zamejski pevski maraton v Mačkoljah

Cerkveni pevski zbor Repentabor (levo) in mačkoljanski pevski zbor (desno) na pevskem maratonu. Na mali fotografiji gospa Romilda Tul (levo) prejema Maroltovo listino za delo na etnografskem področju.

Ob svoji 50-letnici si je mešani pevski zbor Mačkolje, ki ga zadnja leta vodi Ivo Lešnik, omislil Prvi zamejski pevski maraton. Dne 23. maja se ga je udeležilo 21 zborov s Tržaškega, ki so nastopali štiri ure. Ob tej priložnosti je predstavnik Sklada za ljubiteljske kulturne dejavnosti izročil Maroltovo listino domačinki Romildi Tul za knjigo o mačkoljanski noši.

SLOVENSKA IZSELJENSKA KNJIŽEVNOST 2 IN 3

Pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti sta po prvi presenetljivo hitro izšli še druga in tretja knjiga dela Slovenska izseljenska književnost, ki se zdaj predstavlja prav monumentalno.

Vse tri knjige je uredila Janja Žitnik s sodelovanjem Helge Glušič. Če je prvi del obravnaval izseljenske ustvarjalce v Evropi, Avstraliji in Aziji, je drugi posvečen Severni, tretji pa Južni Ameriki. Skupno skoraj 1300 strani s številnimi ilustracijami in slikami, biografijami, bibliografijami, kazali in povzetki v angleščini.

Književnost Slovencev v Severni Ameriki so obdelali Janez Stanonik, Jerneja Petrič, Janja Žitnik, Mihael Kūzmīč, Helga Glušič in Mirko Jurak.

Slovensko južnoameriško književnost pa so prikazali Martin Jevnikar, Irene Mislej, Zora Tavčar, Helga Glušič, Janja Žitnik, Taras Kermauner in Alenka Goljevšček.

NAGRAJENI ŠTEFAN VEVAR

Sovretovo nagrado, ki jo podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev, založbe in kulturno ministrstvo, je za leto 1999 prejel Štefan Vevar, in sicer za odlični prevod romana Johanna Wolfganga Goetheja Učna leta Wilhelma Meistra.

TRAN-SPORT

Ob 50-letnici Slovenske športne zveze na Koroškem, ki povezuje 22 društev, 2.500 aktivnih športnikov in 300 funkcionarjev, je časnikar Mirko Bogataj pripravil bogato dokumentarno knjigo o športu med koroškimi Slovenci Tran-sport. Izdala jo je SŠZ, ki ji danes predseduje Marjan Velik, založila pa Mohorjeva. Na predstavitvi je spregovoril tudi stoletni olimpijski zmagovalc Leon Štukelj.

TONČEK NA LUNI

Revija Pastirček in Goriška Mohorjeva družba sta izdali zbirko otroških pesmi Ivanke Zavadlal iz Štandreža Tonček na luni. Ilustracije so delo domačih otrok.

STONE MIZERIT PREDSEDNIK ZS

V Buenos Airesu je bil 11. aprila 52. redni občni zbor krovne organizacije Zedinjena Slovenija. Po dveh mandatih je predsednika Marjana Lobodo nasledil časnikar Tone Mizerit. Poročila starega predsednika in posameznih odbornikov je objavil tednik Svobodna Slovenija. V preteklem mandatu je SZ praznovala svojo 50-letnico in izdala monumentalni zbornik o življenju in delu povojne emigracije v Argentini.

MAKS KOMAC PREJEL ČERNETOVO NAGRADO

V Kulturnem centru Lojze Bratuž je bila 30. aprila lepa slovesnost. Sklad Dušana Černeta je podelil svojo nagrado starosti goriških javnih delavcev Maksu Komacu. Ob tej priložnosti so o zaslugah uglednega nagrajenca, o liku Dušana Černeta in o goriški polpreteklosti spregovorili predstavniki Sklada Saša Martelanc, Zorko Harej in Drago Legiša.

SOVODNJE SKOZI ČAS

Goriški časnikar in zgodovinar Marko Waltritsch je 4. junija predstavil v Kulturnem domu v Sovodnjah svojo najnovejšo knjigo Sovodnje skozi čas. Naročila jo je tamkajšnja občinska uprava, obsega pa 224 strani in več kot sto slik.

INTELEKTUALCI V DIASPORI

Inštitut za slovensko izseljenstvo pri ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti je v slovenščini in angleščini izdal zbornik Intelektualci v diaspori. V njem je prof. Irena Gantar Godina zbrala prispevke z znanstvenega sestanka, ki ga je omenjeni inštitut pripravil od 1. do 5. septembra lani v Portorožu in ga posvetil 100-letnici rojstva pisatelja Louisa Adamiča.

VILFANOV ZBORNIK

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 11. junija predstavila zbornik ob 80-letnici rajnega akademika in univ. profesorja Sergija Vilfana. Na več kot 700 straneh je poleg biografskih in bibliografskih podatkov o slavljencu objavljenih 49 razprav z Vilfanovih delovnih področij, ki jih naznačuje tudi naslov zbornika: Pravo, zgodovina, narod.

UMRL OTMAR ČRNILOGAR

V Podragi na Vipavskem, kjer je bil župnik od leta 1967, je 27. aprila umrl prevajalec sv. pisma, profesor v Malem semenišču v Vipavi in na Teološki fakulteti v Ljubljani, publicist, kulturni delavec in planinec Otmar Črniogar. Rodil se je 15. novembra 1931 v Šebreljah, kjer so ga tudi pokopali. Posvečen je bil leta 1957 v Ljubljani, iz klasične filologije pa je diplomiral leta 1964.

DRAGO JANČAR V ARGENTINI

S skupnim naporom argentinskih Slovencev in oblasti iz matice so na letošnjem Knjižnem sejmu v Argentini ponovno lepo predstavili tudi slovensko ustvarjalnost. 25. aprila je bil na sporedu Dan Slovenije. Na slovesnosti sta govorila tudi vodja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu drž. sekretarka Mihaela Logar in pisatelj Drago Jančar, pel pa je mladinski zbor San Justo pod vodstvom Andrejke Vombergar. Jančar je imel tudi predavanje za Slovensko kulturno akcijo.

PREŠEREN V CELOVCU

Na pobudo koroške sekcije avstrijskega PEN-kluba so sredi Celovca postavili ploščo v spomin na pesnika Franceta Prešerna, ki je tam živel leta 1832. Na slovesnosti so govorili predsednik avstrijskega PEN-kluba Wolfgang Georg Fischer, predstavnik slovenskega PEN Jože Hudeček in koroški kulturnik Teodor Domej.

M. STRMČNIK KOZINOV NAGRAJENEC

Društvo slovenskih skladateljev je 3. junija podelilo Kozinovo nagrado 1999 skladatelju in profesorju na Akademiji za glasbo Maksu Strmčniku, in sicer za bogati sakralni opus zadnjih štirih let.

Obisk Cirila Velkovrha v Avstraliji

Razpelo pod snežno odejo na sedlu Prag (1910 m); v ozadju Ojstrica (2350 m). Foto Ciril Velkovrh

križ, ki se je komaj videl v globokem snegu. Stisnilo nas je in stožilo se nam je ob slikah znamenj visoko v gorah in po krajih Gorenjske in Primorske, kjer smo kot mladeniči in mladenke preživeli del življenja.

Razstavljene fotografije so dopolnjevale predavanje in lahko smo ponovno obstali pred podobo, ki se nam je vtisnila v srce. Motivi so nam bili prikazani s toplino. Doživeli smo, kot bi bili zraven. Stali smo ob kapelici, si oddahnili po utrujeni poti dneva in se mogli zahvaliti za luč, za upanje, za naša življenja in za del tega slovenskega čudesa. Tako mirno je bilo na vrhu gore, tako spokojno.

Na skoraj vsakem diapozitivu in fotografiji je bila ujeta luč, igra luči, ki se je razlivala po ljubljani slovenski deželi.

Slovenskim klubom v Avstraliji je g. Velkovrh podaril nekatere knjige, ki so jih prispevali Mohorjeva družba iz Celja in Mladinska knjiga iz Ljubljane, Verskim središčem pa naslednje povečane fotografije: cerkvi sv. Cirila in Metoda v Kewju kapelico sv. Cirila in Metoda, ki stoji pod vrhom Komna (1684 m) na meji med Koroško in Štajersko, cerkvi sv. Rafaela v Sydneyu kapelico sv. Bernarde iz Trente v spomin na patra Bernarda, ki je dolga leta urejal njihovo revijo Misli, ter cerkvi sv. Družine v Adelaidi kapelico sv. Družine, katero so domačini Pri Knezu (1220 m) nad Robanovim kotom preuredili iz stare kovačnice.

Fotografije in diapozitivi so bili tako polni luči, luči za nas vse. Verni ljudje so postavljali znamenja tako visoko v hribih, v zahvalo in oporo vsakemu, ki se vrača do njih, vsakemu, ki si zaželi miru, velikega miru srca, in ljubezni.

Hvala Vama, gospod Ciril in gospa Elica Velkovrh - obogatila sta nas s svojim obiskom. Hvala tudi Uradu za Slovence po svetu pri Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije, da je vajin obisk omogočil.

Bogatejši smo - bližje smo si.

Naj naše upanje in naša vera sledita na tej poti!

Draga Gelt

Glede koledarja

Večkrat zasledimo po časopisu bolj ali manj zanimive polemike o stvareh, ki so bolj banalne, kot je kronika ali kakšni politični komentarji. Med take prištevam tudi tisto o začetku naslednjega stoletja. Že nekaj časa lahko namreč prebiramo po dnevnem časopisu debate zgroženih bralcev in tudi bolj ali manj priznanih matematikov in znanstvenikov, ki vsak na svoj način razlagajo, da se bo 21. stoletje začelo 1. januarja 2000 ali pa leta 2001. Osebnost se mi zdi taka polemika čisto odveč, saj je v tem primeru vse stvar dogovora. Matematično izračunano je seveda začetek naslednjega tisočletja 1. januarja 2001 (saj nas aritmetika ne vara: če imamo 10 jabolk, se druga desetina začne z enajstim in tako vse do dvatisočega itd.), če smo začeli naše štetje leta 1 po Kr. r. Med uro zgodovine v šoli pa smo se učili, da se stoletje začne z letom 100 in se zaključi leta 199 itd. Torej se novo stoletje in tokrat tudi tisočletje začne 1. januarja leta 2000 (Vatikan je celo proglasil to leto za jubilejno). Polemika glede tega je torej čisto neplodna, saj ima vsak svoj prav in je vse le stvar dogovora in sumim, da se bo zato naše tisočletje verjetno zaključilo 31. decembra letos.

Zanimivejša se mi zdi razprava glede koledarja, saj nekateri poudarjajo, da leto 2000 ne bi smelo biti prestopno. Naj na čim krajši način razložimo, zakaj bo po pravilih naslednje leto pač prestopno.

Danes za vse civilne posle in potrebe uporabljamo po celem svetu gregorijanski koledar (drugače je za verske potrebe, saj pravoslavni svet uporablja julijanski koledar, Kitajci imajo spet svojega itd.). Gregorijanski koledar se imenuje tako po papežu Gregoriju XIII., ki ga je sprejel oziroma ukazal leta 1582. Za kaj gre: do tedaj so po poznanem svetu uporabljali julijanski koledar, ki ga je bil uvedel v starem Rimu Julij Cezar, po predlogih Sosigena, matematika iz Aleksandrije. Koledar je imel kot osnovo za leto 365 dni (razdeljenih na 12 mesecev), Sosigen pa je (po Egipčanih) vedel, da ostaja še 1/4

dneva v razmerju s tropskim letom (časovni presledek med dvema zaporednima prehodoma Zemlje skozi točko pomladnega enakonočja). Zaradi te razlike je vsakemu četrtemu letu dodal po en dan mesecu februarju (to je bil šesti dan pred marčnimi kalendami, torej "bis-sextum" - bise-stile, prestopno). Koledar je bil še kar natančen, le da ima tropsko leto 11 minut in 14 sekund manj od 365 dni in 1/4. S časom se je ta razlika povečala, tako da je bila v 130 letih enaka enemu dnevu (kot primer: v 10.000 letih bi se razlika povečala na 78 dni in bi se pomlad po koledarju začela 2. januarja). Leta 1582 se je torej ta razlika povečala na 10 dni in je bilo pomladno enakonočje 11. namesto 21. marca. Ker bi to vplivalo tudi na praznovanje krščanske Velike noči (koncil v Niceji iz leta 325 je določil, da se Velika noč praznuje po prvi pomladanski polni luni) je papež ukazal, naj se koledar reformira. Luigi Giglio iz Catanzara je predlagal, da se kot osnova uporablja prejšnji koledar, le z razliko, da bi bilo v prihodnjih 400 letih le 97 prestopnih let namesto običajnih 100. Prestopna naj bi bila samo tista stoletna leta, ki so deljiva s 400 (torej leta 1600, 2000, 2400... ne pa npr. 1700, 1800, 1900 itd.). Rešitev so sprejeli in poleg tega je papež odredil, da se letu 1582 izpusti 10 dni (tako je četrtku 4. oktobra sledil petek, 15. oktobra). Danes je med julijanskim in gregorijanskim koledarjem 13 dni razlike (od tod tudi razlika v praznovanju katoliške in pravoslavne Velike noči). Leto 2000 bo torej po pravilih prestopno. Naj kot zanimivost dodamo, da tudi ta rešitev ni popolnoma natančna, saj je tokrat koledarsko leto za približno 12 sekund daljše od tropskega: v 3320 letih bo razlika narasla na en dan in bi to leto moralo biti prestopno, bo pa navadno (če ne bodo tedaj drugače ukrepali).

Skratka, če je začetek novega tisočletja stvar dogovora, ali bo 1. januarja 2000 ali 2001, pa je gotovo, da bo imel mesec februar leta 2000 29 dni...

Mitja Petaros

Vladimirju Kosu

Kdo vznbuja v grlu strun

[ti magistrale?]

Odkod napoj iz čudovitih čas?

Vpijanja me, da komaj ti odpevam.

So rožnate kimone? Snegovi češenj razpenjajoč magijo med sonete, ki v siju lune so v tvoj sen razpeti?

Valovi stihov žubore kot Cedron skoz vrt getzemanski ob tisti skali, kjer kaplje znoja in krvi pisale najlepšo so ljubezni elegijo.

Še nekaj.

Otroški smehi v lilijah umiti iz tebe vame vro.

Ne!

Nisi le poet izgnanih, ti pevec naših si usod in zadnji spev pobitih...

Jože Cukale, Indija

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete
razpisujeta

XXV. tekmovanje zamejskih
amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1999. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti jubilejnega 25. tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040-370846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viala XX Settembre 85, tel. 0481-538128.

Drago Štoka: Po prehojeni poti. Spominske črtice

Pri Mladiki v Trstu je izšla knjiga črtic Draga Štoka **Po prehojeni poti** in s podnaslovom **Spominske črtice**. Vseh je 35 na 160 straneh in pripoveduje o pisateljevem življenju od otroških let, ko je začel hoditi v vrtec, do šestdesetih let, ko je začutil, da je prišla jesen življenja. Gre za značilnejše doživljaje, ki so ga prizadeli in mu zato ostali v spominu.

Med vojno so živeli v večji stanovanjski hiši nasproti cerkvice, ki stoji med Kontovelom in Prosekom. Imeli so dva prostora, kuhinjo in spalnico, stranišče pa je bilo skupno na dvorišču. Čeprav so se v stanovanju stiskali, so bili zadovoljni in še srečni povrh. Znali so tudi koga skriti, da ga nemška obhodnica ni odkrila.

Za otroški vrtec ga je mama lepo oblekla in odpeljala k italijanski učiteljici. Učiteljica ga je začela spraševati, kako mu je ime. Ker je ni razumel, je molčal. Šele prijatelji so mu povedali, kaj želi od njega. Odgovoril ji je, da je Drago. Učiteljica ga je takoj prekrstila v "Carlo, Carletto", kar ga je motilo. Za kosilo so dobili riž z mlekom. "Tudi naslednjega dne je bil riž z mlekom, pa še naslednjega... Tako sem se ga najedel, tega riža z mlekom, da se mi še danes želodec jezno obrne, ko se spomnim nanj."

Ko so ga starejši dečki dražili, jih je začel tepsti. Ker se ni znal zagovarjati, ga je poslala učiteljica domov. Tako se je končal njegov italijanski vrtec: "Prvikrat v svojem življenju sem bil resnično srečen."

Dne 8. septembra 1943 je umrla pol sestra Milka, oče je bil namreč dvakrat poročen. Nastopile pa so tudi druge spremembe: ljudje so začeli glasno slovensko govoriti; izropali so vojašnico, vojaki pa so se razbežali. Prišli so Nemci, grdo ravnali z ljudmi in streljali talce. Mrtve partizane so pripeljali v vas in jih svečano pokopali. Toda razmere so se začele spreminjati, vedno več je bilo rdečih zastav, slovenske pa so izginjale. Partizanov s titovko na glavi je bilo vedno manj, pojavile so se nove besede: komunist, kolaboracionist, izdajalec, revolucija, likvidacija...

Nekega dne je župnik pripeljal Stanka Janežiča, pešnika in novega kaplana. Lepo so ga sprejeli, vendar se je kmalu razširil glas, da je zbežal "pred našimi", da ima krvave roke. Glas je sicer utihnil, Janežiča pa je tako prizadel, da se je spremenil, čeprav so ga ljudje zelo cenili.

Kominform je razklal ljudi, da niso govorili drug z drugim.

Preselili so se v veliko hišo z vrsto družin, ki so se prepirale, kričale, zato niso bili srečni. Šele ko jih je vzel k sebi nono, oče prve očetove žene, se je začelo njihovo lepo, pravo življenje. V bližini je bila velika mlaka, že pravo jezerce, saj je imela izvrek, ki je mlako neprestano čistil. Otroci so se v njej kopali, pozimi drsali, ženske so v njej prale, krave so se v njej napajale pred pašo in po njej. Sredi mlake zažgo vsako leto pusta. Ponoči so se okrog mlake potepale "štringe", žive čarovnice, ki so ljudi tudi napadale. V mlaki sta utonila dva fanta, vanjo pa je skočil neznan fant.

Poleti so otroci pasli živino in se igrali na gmajni. Iskali so orožje iz prve svetovne vojne in ga prodajali. Z Vejne so videli skoro do Benetk. Danes je kontovelska gmajna zapuščena, oziroma je izginila, na njej so zrastle naselja, "poseljena s tujci, s katerimi nismo imeli prav nobenega stika".

V nižjo gimnazijo je šel v Gorico in vsa tri leta je imel veliko domotožje. "V Alojzijevišču nam ni bilo lepo," piše. "Jedli smo malo, premalo in preskromno za doraščajoče fante. Učili smo se v mrzli učilnici."

Poleg Božiča in Velike noči je bila za Štokovo družino trgatav največji praznik v letu. Oče je na trgatav povabil nekaj beguncev: Beličiča, Peterlina, Kosa, Vodeba, Šaha, Rada Lenčca in še koga. Pisec jih je bil vesel, pozneje je nekatere srečal na gimnaziji kot profesorje.

Na klasični gimnaziji je imel dobre profesorje in brez večjih težav je izdeloval razrede. Tudi pri maturi je šlo gladko, bilo jih je kar 21. Vpisal se je na slavistiko v Ljubljani, ker pa ni dobil štipendije, se je prepisal na pravo v Trstu. Začel je sodelovati pri Radijskem odru, odslužil je vojaški rok, se oženil in novembra 1967 končal univerzo. Ustanovili so Slovenski kulturni klub in Štoka je postal njegov prvi predsednik. Največ pa so delali pri Radijskem odru, ki je proslavil leta 1966 tritisoo oddajo. Sodeloval je tudi pri ustanovitvi revije Mladika, ki še vedno izhaja. Leta 1963 se je poročil in preselil na Katinaro, kjer je preživel najlepša leta.

Proti koncu knjige se spominja dveh velikih Slovencev in Slovenca: Eme Tomažičeve, Ljubke Šorlijeve in odvetnika Tončiča, s katerim je delal 30 let. Dosegel je 60 let življenja in misli na to, da se bo moral posloviti. "Tako lepo je zdaj vse to, kar vidim, kar otipam, kar ljubim. Zdaj in na tem koščku moje drage zemlje."

Knjiga je napisana živahno, življenjsko prepričljivo, očitno je, da zna Štoka sukati pero. Zna se poglobiti vase, v ljudi in razmere, ki ga obdajajo, zato odkriva knjiga lep kos povojne slovenske zgodovine. Bila je zelo negotova, stalno se je spreminjala, zdaj je obljubljala rešitev slovenskih problemov, potem jih je pognala v nasprotno smer, da je bilo ozračje vse temno in grozeče. Mnogi so obupali in odšli v svet, drugi so ostali, zavihali rokave in ustvarili pogoje, v katerih se je slovensko življenje razraslo, utrdilo in poglobilo, da ni več strahu za bodočnost. In Štoka lahko upravičeno ugotavlja: "Pri vsem tem sem bil tudi jaz."

Ivan Tavčar: Ko bisere v očeh rojevaš

Pri Društvu 2000 v Ljubljani je izšla nova pesniška zbirka tržaškega pesnika Ivana Tavčarja s pesniškim naslovom **Ko bisere v očeh rojevaš**. Knjigo je uredil in ji napisal spremno besedo Denis Poniž. Vseh pesmi je 78 in so razdeljene v šest ciklov s pesniškimi naslovi: "Ne škropi, dekle, me z divjim drhtenjem", "Ne iščem novih poti", "Kdo sem?", "Truden sem, ves gol in prazen", "Kako bi rad poletel", "Kako lepo je biti spet doma".

Ivan Tavčar se je rodil v Trstu leta 1943 in tukaj je dovršil leta 1962 trgovski tehnični zavod Žige Zoisa ter se zaposlil pri italijanskem izvoznem podjetju. Otroška leta je preživel pri stricah v Tomaju in tu se je za vse življenje nasrkal lepote kraške zemlje. Pesmi je začel zlagati že med študijem in jih objavljati v različnih revijah. Leta 1995 pa je izdal dve pesniški zbirki v italijanščini, in sicer **Lo spessore del tempo** v Milanu in v Salernu **Qualcuno verrà**. Pri Mladiki v Trstu pa je izdal prvo slovensko zbirko leta 1997 **Ta mala zemška večnost**.

Zdaj je izdalo Društvo 2000 drugo slovensko zbirko **Ko bisere v očeh rojevaš**. Zbirka je bogata in razgibana. Besede in primere se kopičijo, prehitujejo, vendar ne grejo preko meje, ker vse njene privlačnosti ne morejo "krčev večnosti razgnati", ne zbrisati spomina o prgišču, kjer ga je Bog zgnel iz žarkov "ljubezensko topeče se pomladi". "V tolmane molka in zavesti zagrebel rad bi / žeblje ostro krvavečih ran."

Ne ve, kako ga boli, ko se igra z njenimi rokami in gleda, "kako lepota tvoja žuboreča / mi skozi prste teče, / neusmiljena, brezbrizna / in boleča". Lačen je nje in njene lepote. "Oh ljubezen, / slast skeleča, / opoj, omama, sreča, pred oltarjem tvojim / zdaj stojim..." Zahrbno ga je zabodla v dušo in srce, vendar ne bo jokal, v zahvalo ji bo vrnil blesteč nasmeš.

Utrgal ji je svetlo zvezdo iz nebes in z njo ji je vžgal v srcu ljubezenski dihanje. S sočnim zelenjem je jablano njegove ljubezni zakrila in "lepoto svoje ženskosti / domala vso razdala", sedaj ji ostajajo "le spomini in ovel pepel". Ko si je snela masko, ne ve, kateri je njen pravi obraz. Šele ko si jo je spet nadela, ga ni več motil njen obraz. Ona je le veter, ki razpihava se na vse strani. Dekle naj ga ne škropi z divjim drhtenjem, ker je njegov duh prežet s krvavim zorenjem. Pod gladino njenih bisernih oči vse nemirno valovi, razposajeno pleše. Preden se v njem vse razdre, naj mu da dekle zdravilo za srce.

V drugem razdelku so pesmi o Krasu. Kras temni in ga skrbi, če se tema ne bo več ločila od Krasa. Njegovo srce čaka, da mu burja izpiha vse grenke solze. V žilah mu plava nemir in ga vsega drobi, to bo trajalo, "dokler ne bo izšumela / tesnoba se / zastrupljene krvi". In v Kraškem akvarelu realistična podoba Krasa, golega, pustega, suhega, ki nima konca, ker "konec v tajni, skriti, / in brezšumni je samoti". Spet je v naravi, razpet med zemljo in nebom, njegovi dnevi so polni luči, sreče, svetlobe, veselja. Tišina na Krasu je "tišina, ki staplja in ki spaja, / tišina, ki hrani in odžaja". Nocoj je ves truden, polomljen, zbit, duša pa mu gori veselo, sveže, hrepeneče. "Komu naj srce zapoje hvalo / za lepoto, / ki krasi tvoj svet, Gospod?" Čeprav naraščajo leta, še išče novih poti, še sanja o ljubezni.

V teh pesmih živi Kras v vsej naravni lepoti. Čeprav je že davno utihnil zvon, v njem še opojno bije, še vedno tudi sanja o ljubezni.

Sprašuje se, kdo je, morda skladatelj, poet, slikar. Ne eno ne drugo, ampak vrtljak svoje duše, ki se vrti veselo ali otožno, ali čaka, da jo gospodar preseli med nove obraze in nove, zrelejše ljudi. V letih mladosti je toliko pričakoval, zdaj je le sivo prekladanje izmučenih dni. V poletnem jutru se mu zdi, da bo zdaj zdaj zaplaval v neskončno radost ljubezni in pozabe. Bolan je in do kraja razklan. Morda pa pride še enkrat pomlad in mu zapusti vsaj delček večnosti pojoče. Njegov dom je rodni Trst in očetov kraški gaj, dom so Žabnice, materin rojstni kraj, dom mu je ves svet. Vsa pričakovanja, ki jih nosi v sebi, ne morejo biti le sanje, pretveza, privid.

V teh pesmih je veliko razočaranje, ker mu življenje ni izpolnilo mladostnih načrtov in pričakovanj.

V razdelku *Truden sem, ves gol in prazen* je 13 pesmi, v katerih se nadaljujejo razočaranja nad življenjem. Bitka za vsakdanji kruh ga žre iz dneva v dan. Hrupno divjajo oblaki, hrupno mu bije srce, danes mi je vse hrupno. Znorel je zopet človek na pragu neba. Jesen je zasula poletje, nihče si ne želi več na pot. Ko pride čas, se vse podre krog nas. Kako majhen je ta svet! "Kdaj bo res zagorel ogenj sprave?" "Nora igra je življenja, / ki jo človek odigrava, / pol bedede, pol v snu, / brez najmanjšega veselja, / brez drobtinice sramu." Ne-prestano dežuje. Ko duša je brez volje, / človek peša. Dolge so naše poti... komaj pa smo odprli oči, že nas več ni.

V naslednjem razdelku bi rad poletel s pticami v daljavo, "kjer ni žalosti in bolesti, joka in trpljenja, bede in nasilja, v deželo kuštravo in vonjavo". "Tišina, molitev, vedrina / so le barviti sozvoji / za nebeško uglašena glasbila." Odbija ga sobana brez svetlobe oken, obok neba brez zvezdnatega dihanja. Njegov duh živi le v milosti svetlobe. Njegov svet je v vetru, v prekipevanju svetlobe, v zorenju posvečenih polj, v barvah kozmičnega iskanja. Sunkoma se bo dvignil v kri in plamen novega rojstva in bo bujno vzcvetel, "vrtnica večne pomladi".

Rad bi se spremenil v marsikaj: "Rad bi se učlovečil v Novo Razodetje, / v Milost, ki ne vene, / v Ljubezen, ki ne ugaša in ne vara." Če bi še kdaj prišel na svet, bi bil rad rdeča, praznična sveča... sveča ljubezni. Dela poti, "poti, polne ljubezni, / zvestobe in vere, / ki krepi". "Trpljenje je darovanje, / ljubezen, sočustvovanje, / seme, ki nas praznično in plodno / v božjo večnost rodi." Res kratak čas ta naša zgodovina: od rojstva pa do smrti. "Kako je danes lep in nasmejan obraz Tvoj, o Gospod, / vir upanja, tolažbe, sreče, neminljivih vseh dobrot". "Kako lepo je biti spet doma, / pri ognju, ki veselo prasketa, / in greti s Tvojo se besedo."

Denis Poniž je zaključil zbirko z besedami: "To je sveža, nekonvencionalna lirika, včasih zaznamovana z dogodki določenih trenutkov, drugič spet prepuščena času brez omejitev, polna z osebnim čustvom zaznamovanih obdob, ki bodo zagotovo našle pot v srca bralcev." Dostavili bi lahko še, da so nekatere pesmi prave molitve.

knjige

Martin Prašnički: Prikrivana resnica

Zgodba o Martinu Davorinu Petroviču in malo zgodovine za nevedne

Letos je izšla v Mariboru v samozaložbi 132 strani debela knjižica, ki jo je napisal mariborski vseučiliški profesor Martin Prašnički o svojem stricu Martinu Davorinu Petroviču, ki je izginil v vojnih letih. Avtor je bil 17. novembra 1997 v Ljubljani in ker mu je ostajal čas, je odšel na ljubljansko pokopališče Žale in se ustavil pred spomenikom zamolčanim žrtvam druge svetovne vojne. Prebiral je vklesana imena in se ustavil pri imenu MARTIN PETROVIČ 1912-1943. Takoj mu je prišlo na misel, da bi bil lahko to njegov stric, ki je izginil med vojno. Doma niso nič vedeli o njem, le mati mu je nekoč dejala, "da je Tinče, tako so ga klicali doma, izginil v obračunih med političnimi nasprotniki nekje v okolici Ljubljane." Ime na spomeniku je dalo avtorju upanje, da bo zdaj lažje raziskal njegovo življenje in okoliščine, v katerih je bil izginil. Takoj se je lotil dela in veliko mu je pomagala žena Manja Žarka.

Predniki Petrovičev so prišli iz Dalmacije, da bi pomagali ptujski gospodi pri obrambi pred Turki. Vodil jih je ban Šimunič iz Sinjske krajine. Ko je nevarnost minila, so se nekateri vmili, drugi so ostali na Štajerskem, se poročili in razmnožili.

Martin Davorin se je rodil leta 1912 in dovršil šestrazredno osnovno šolo pri Sv. Barbari v Halozah. Vsa leta je bil odličnjak in vsa leta je tudi ministriral. Potem je obiskoval ptujsko Klasično gimnazijo. Tudi tukaj je dobro uspeval, čeprav je imel v nižji gimnaziji samo zadostno v nekaterih jezikih in deloma v matematiki, v višji gimnaziji pa je bil odličnjak in pri maturi oproščen ustnega izpita. V nižji gimnaziji je živel v škofijskem semenišču, potem zasebno.

Mati je želela, da bi šel v bogoslovje, toda sin se je vpisal na pravo, vendar ni dokazov, ali je pravo končal ali ne, ker so arhive uničili ali odnesli

Nemci med vojno. Na univerzo se je vpisal v jeseni 1932 in je prvih pet semestrov redno študiral, nato je odšel k vojakom, da bi odslužil vojaški rok. Iz vojske je prišel 15. julija 1935. V jeseni se je vpisal v 6. semester, spomladi 1936 v 7. semester, med počitnicami je odslužil še dva meseca vojaške obveznosti pri planinskem bataljonu na Sušaku in dobil čin podporočnika. Spomladi 1937 se je vpisal v osmi, to je zadnji semester na univerzi.

Občasno je delal na magistratu v Ljubljani, vendar ne čas in ne delo nista znana. Avtor domneva, da ga od doma niso več podpirali, ker mu mati ni oprostila, da ni šel za duhovnika.

Zdaj se je začel zanimati tudi za politiko, saj je v Sloveniji mrgolelo strank in združenj. Ob izbruhu vojne so ga mobilizirali in se je moral javiti na Grosupljem, vendar se je po štiri najstih dneh vrnil v Ljubljano, ker se vojaki niso niti zbrali. Vojska in država sta razpadli, ljudje pa so vdrl v vojaška skladišča in jih izpraznili.

Ban Natlačen je z demokratičnimi strankami ustanovil Narodni svet za Slovenijo in v splošnem razsulu prevzel vodstvo Ljubljanske pokrajine, ki je bila zelo majhna, saj je v glavnem obsegala samo Dolenjsko in malo Notranjske, gospodarji pa so bili v Ljubljanski pokrajini Italijani, na Gorenjskem in Štajerskem pa Nemci.

Martin Petrovič je že pred vojsko vstopil v Ljotičev Zbor, čeprav stranka uradno ni bila priznana. Bil je propagandist in je pridobil tudi brata, da je kandidiral na Ljotičevi listi pri volitvah leta 1938. Dokončno so Ljoticev Zbor 3. novembra 1940 razpustili.

Počasi se je začel Petrovič zanimati za Mihajlovičevo gibanje, ki je zagovarjalo kraljevino in Jugoslavijo. Vendar se za Mihajlovičev program ni navduševal, ker se mu je zdelo, da premalo poudarja socialni program. Motilo ga je tudi partizansko gibanje, ker je videl, da gleda na svoje koristi. Vendar se je dal prijateljem prepričati, da so se partizani in Mihajlovičevi četniki sporazumeli, da bodo skupaj nastopali.

In tako je Petrovič sedel na dolenjski vlak in se 27. julija 1943 odpeljal v Novo mesto - v smrt. Četniki, kakor so jih imenovali, so se iz Novega mesta preselili na Otočec, v na pol porušen grad 10 km od Novega mesta.

Sredi avgusta so zapustili Otočec, ker so jih stalno napadali partizani, čeprav so jim voditelji v Ljubljani govorili, da imajo medsebojno pogodbo o sodelovanju. Preselili so se na grad nad Ortnekom. Partizani, ki jih je vodil znameniti Daki, so jih napadli, toda četniki so jih odbili. Znova so se preselili, in sicer v vas Grčarice ter jih primerno utrdili.

Dne 8. septembra so partizani spet napadli četnike. Razmerje je bilo 200 četnikov proti več kot tisoč partizanov. Dva dni in dve noči so četniki uspešno odbijali napade, tretji dan pa so partizani pripeljali dve poljski havbici z italijanskima posadkama. Italijanski vojaki so s havbicama zrušili hiše, v katerih so se četniki borili. Ko je padel poveljnik in bil ranjen njegov namestnik, so sprejeli partizanski predlog za vdajo in častni umik. V resnici so jih razorožili, zvezali in v dolgi vrsti odgnali v 20 km oddaljeno Kočevje. Tam so jih na javnih prostorih zasmehovali, nato pa zaprli. Mesec dni so jih zasliševali. Na procesu so sodili 21 obtožencem - v bojih je namreč padlo 11 partizanov in prav toliko četnikov. Poleg v Kočevju so ostalim sodili tudi v drugih krajih, in sicer navadna vojaška sodišča.

Martin Davorin Petrovič je bil tako obsojen, zvezan in odpeljan na morišče v eni od skupin ponoči z 12. na 13. oktober 1943. Zakaj je zaslužil na kazen, ni znano, dovolj je bilo, da se je boril proti partizanom. Med partizani, ki so streljali obsojence, je bil tudi znani Franc Špelič, ki je to opisal v knjigi *Vrnil se bom k očetu*, Mohorjeva družba 1990. Pozneje je postal duhovnik. Ohranilo se je še nekaj drugih zapisov dogodkov, vseh ustrelenih je bilo več 100, vendar so bili med njimi tudi borci s Turjaka, ki so ga partizani tedaj zavzeli. Na morišču so se morali vsi sleči in partizani so si njihove obleke v ječi razdelili.

Avtor Martin Prašnički pravi, da je napisal to knjigo zato, ker zgodovinarji podajajo le del celotne resnice. In nadaljuje: "Ravno zato v tej zgodbi govorim o usodi človeka, ki so ga pomendrali sonarodnjaki, čeprav ni storil nič takega, s čimer bi zaslužil tako poniževalen konec." Delo je napisano skrbno, nepristransko, na podlagi zgodovinskih virov in verjetnih pričevanj.

Martin Jevnikar

Turistični vodnik Slovenija v najboljši luči

Založba **Mladinska knjiga** je ob svoji 50-letnici in ob 90-letnici organiziranega turističnega delovanja na področju Slovenije izdala veliki **Turistični vodnik**. Knjiga, ki obsega 704 strani srednjega formata, predstavlja Slovenijo in njeno turistično ponudbo v celoti, od Gorenjske, Koroške, Štajerske do Prekmurja in od Primorske, Notranjske, Dolenjske do Bele Krajine. Ta prvi celoviti vodnik prikazuje Slovenijo, njenih 20000 kvadratnih kilometrov s 1200 štiribarvnimi fotografijami, 70 zemljevidi in z opisi 24 krajev in pokrajin ter 34 potovalnimi smermi. Za ta del zemeljske površine je pesnik dejal, da je tu le za prst zemlje in za polno prgišče lepega. Videti to bogastvo, pomeni biti tudi sam bogat.

V uvodnem delu je predstavljena Slovenija, njena ureditev po osamosvojitvi, denar in razvejan promet na križišču poti med Alpami, Panonskimi ravnici in Jadranskim morjem. Predstavljena je gostinska in turistična ponudba z vsemi posebnostmi slovenske kuhinje in dobre vinske kapljice. Zvemo najvažnejše o podnebjju, o tekočih in stoječih vodah, rastlinstvu in živalstvu, predvsem značilnem za Slovenijo. Na kratko, vendar dovolj natančno je opisana slovenska zgodovina, od preseljevanja narodov do obeh svetovnih vojn in do današnje slovenske samostojnosti. Dodan je tudi pregled kulture in umetnosti na Slovenskem.

V drugem delu so opisani največji kraji, glavna mesta pokrajin, najzanimivejša mesta pod Alpami, ob Obali, v bližini naravnih termalnih vrelcev in največjih podzemnih jam. Posebej je opisano tudi področje Triglavskega narodnega parka, edinega zavarovanega območja pri nas ter hriboviti predeli Pohorja.

Potovalni del besedila pa je razdeljen na dve poglavji. V prvem so zanimivosti na diagonalnih smereh severozahod-jugovzhod in severovzhod-jugozahod, kjer so ob avtocestah največja slovenska mesta, s središčem v Ljubljani. Vodnik se izogiba pretiranemu poudarjanju centralizma glavnega mesta, zato poskuša popisati tudi vse pomembnosti in zanimivosti drugih krajev.

V drugem, potovalnem delu pa so opisane turistične, zgodovinske in naravne znamenitosti na 30 krajših potovalnih smereh, z vsemi sosednjimi in tudi bolj oddaljenimi kraji. Bogato slikovno gradivo, ki velikokrat pove več kot nekaj strani besedila, je zares vrhunska predstavitev podobe slovenske pokrajine, njenih krajev, kulturnozgodovinskih spomenikov in turistične ponudbe.

Da je to delo zares kvalitetno, potrjuje tudi **1. nagrada**, ki jo je založba prejela pri **Evropski zvezi za turistični tisk** že v letu 1995. Tudi zaradi tega se je založba odločila in pred kratkim tudi realizirala izdajo prevodov v tri svetovne jezike, in to v angleščino, nemščino in italijanščino. Ob tem prevajanju in prirejanju besedila je bilo opravljenih še veliko strokovnih popravkov in izboljšav. S tem vodnikom bomo še lepše sprejemali mnoge turiste v našo državo in jim še lažje predstavili našo prelepo domovino.

Ciril Velkovrh

Zanimiva knjiga o naši zamejski problematiki

Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji: tako se glasi naslov knjige, ki jo je napisal slovenski romanist Mitja Skubic in ki jo je pred časom izdal Znanstveni inštitut filozofske fakultete v Ljubljani.

Profesor Mitja Skubic, rojen 1926 v Ljubljani, je študiral italijanščino in francoščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Zagrebu, diplomiral leta 1954 in leta 1965 doktoriral z disertacijo iz skladnje italijanskega glagola. Glagolski problematiki v romanskih jezikih je posvetil več študij. Na Filozofski fakulteti univerze v Ljubljani je najprej predaval italijanski jezik, od leta 1982 pa predava tudi primerjalno slovnico romanskih jezikov. Pri tem odmerja poseben delež italijanskim narečjem in furlanščini. Raziskoval je tudi beneške govore v Istri in to mu je zbudilo zanimanje za ugotavljanje romansko-slovanskih jezikovnih vplivov v jezikovno mešanih okoljih.

Tudi naslov knjige, ki jo danes predstavljamo - **Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji** - daje misliti na lingvistično delo. Dejansko pa je zajem publikacije širši, kar je razvidno že iz same strukture knjige.

Naj jo predstavimo v njenih dveh sklopih.

Prvi je "sociolingvistični del" in zajema četrtno publikacije, 50 od 200 strani. Sledi mu obsežnejši "jezikovni del" (Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji).

Za jezikovno manj zainteresirane bralca je nedvomno zanimivejši prvi, sociolingvistični del, v katerem se avtor dokumentirano razgovori o geografskih in zgodovinskih okoliščinah okolja, iz katerega kot lingvist zajema. Zato velja ta del prikazati podrobneje.

V Uvodu avtor oriše zgodovinsko usodo današnje Furlanije-Juljske krajine, seveda z vidika slovenske prisotnosti, od naselitve do današnjih dni.

Naj v informacijo navedemo nekatere momente: slovenska etnija v Furlaniji-Juljski krajini danes, Oglejski patriarhat, beneška republika, slovenska etnija pod fašizmom, poitalijančevanje krajevnih, osebnih in rodbinskih imen, kulturno življenje, slovenščina v cerkvi, tiha asimilacija. Sledi posebno zanimiv prikaz nekaterih osebnosti, ki so bile tako ali drugače, kot žrtve ali kot tlačitelji, vpletene v našo zamejsko zgodovino. Tako se s svojimi profili vrstijo Ivan Trinko Zamejski (z zanimivimi odlomki njegove korespondence), beneškoslovenska duhovnika Anton Cuffolo, vzor Bevko-vega Čedermaca, ter Jože Kramar,

dobro znani prikazovalec fašističnega kulturnega genocida Lavo Čermelj, poljski jezikoslovec, raziskovalec beneških narečij Jan Ignacy Baudouin de Courtenay, znani goriški jezikoslovec Graziadio Isaia Ascoli, fašistični minister, avtor zloglasne šolske reforme Giovanni Gentile ter pedagog Giuseppe Lombardi Radice.

V teh predstavitvah tudi bralec, ki mu zamejska problematika ni neznana, lahko najde marsikaj, kar mu je novo. Naj navedemo na primer podatke o vlogah Ivana Trinka v Rimu v času fašizma (vloge, ki so žal imele isti učinek kot one, ki jih je iz Trsta pošiljal njegov veliki sobrat Jakob Ukmar), o udeležbi Antona Cuffola na mednarodnem kongresu Kristusa Kralja v Ljubljani, ki si jo je izposloval tako, da je krajevnega marescialla obdaroval s pršutom, o jezikoslovcu Ascoliju, ki je, čeprav se je deklariral za antifašista, sodeloval z ministrom Gentilijem pri njegovi genocidni šolski reformi.

Tem profilom sledi nekaj strani razmišljanja o nekaterih pojmih kakor na primer bilingvizem, iredenta in podobnih.

Jezikoslovni del je, kot rečeno, bolj obsežen in obdeluje romanske vplive na jezik, sledeč posameznim besednim vrstam. Morfološkemu pregledu sledi sintaktični. Dalje se vrstijo kalki in frazeologemi. Na koncu je navedeno kar obilno besedišče, in to po pomenskih grupacijah (na primer človek, drevesa, šolstvo, zdravstvo itd.).

Iz tega svojega nabora je avtor izključil besedišče tržaškega slovenstva in se omejil na beneško slovenščino v njenem prevzemanju italijanščine in še posebej furlanščine.

Študijo zaključuje dvojezičen - slovensko-italijanski - povzetek.

Na koncu publikacije se bralec lahko razgleda nad katalogom razprav, ki jih je objavila Filozofska fakulteta ljubljanske univerze od leta 1985 do lanskega leta.

A. R.

Pavel Groznik: V Višnjo goro

Krajevna skupnost Višnja gora je izdala pred kratkim obsežen zbornik **V Višnjo goro**. Izšel je ob 520 letnici mesta Višnja gora, saj je takratni avstrijski cesar Friderik III. z odlokom 9. julija 1478 spremenil trg Višnja gora v

mesto in mu podelil vse mestne pravice.

Mesto je nastalo na malem podolgovatem hribu (389 m), stisnjeno med srednjeveško obzidje pod hribom z razvalinami Starega gradu (508 m), takrat imenovanega Turn. Na sosednjem hribu Gradišče je bilo starokeltsko in rimsko taborišče, mimo katerega je vodila cesta Emona - Neviodunum (Ljubljana - Novo mesto). Ob njej je verjetno stalo na mestu današnje Višnje gore mesto Magnisna.

V srednjem veku je bil predhodnik Višnje gore Stari trg, ki ga viri omenjajo že v 12. stoletju, kot trg pa se prvič omenja leta 1269. Najkasneje za leto 1443 lahko trdimo, da je Višnja gora trg z lastno trško avtonomijo; to pomeni formirano občino tržanov, ki ima lasten pečat. Leta 1444 je cesar Friderik III. potrdil stare pravice in svoboščine (npr. krvno sodstvo in azilsko pravico), poleg tega pa jim je prepustil pet kmetij pred trgom, od katerih sta bili dve obdelani, tri pa pušte, za skupno uporabo. Od njih so morali letno plačevati 2 funta in 64 pfenigov in vzdrževati vislice. Leta 1460 je bila v trgu cesarska mitnica. Čisti dohodek tega zakupa je predstavljal glavni dohodek mesta. Friderik III. je šele leta 1461 podelil tržanom pravico, da smejo sami voliti letno iz svoje srede sodnika. Za to je moral sodnik letno plačevati 10 funtov.

V 60 letih 15. stoletja so postajali turški vpadi vedno pogostejši in hujši, zato so se začeli meščani soliti na bližnji grič pod Starim gradom, kjer so lahko mesto ogradili z zidom. Cesar jim je 9. julija 1478 podelil posebne privilegije za utrditev mesta.

Počasi pa je začelo mesto propadati, ker so Turki večkrat opustošili okolico, davki pa so bili vedno visoki. Prebivalci so se izseljevali, leta 1609 je bilo v mestu le še okoli 40 meščanov, obljudenih pa je bilo samo kakih 30 hiš. Leta 1631 so zaplenili in zapечатili mnogo hiš zaradi neplačanih davkov. Konec 17. stoletja je mesto pogorelo, videlo se je veliko opuščeni in razpadli hiš. Počasi pa se je mesto uredilo, hiše so pozidali in videz je postal meščanski.

V naslednjem poglavju so opisane stavbe stare Višnje gore. To so: Stari grad, Codellijev grad in grad Podsmreka. Upravno je bila Višnja gora dolga desetletja samostojna ob-

čina, po letu 1933 je nastala velika občina Višnja gora, v katero so bile združene še občine: Dedni dol, Draga, Leskovec, Kriška vas, Luče, Polica in Žalna. Že tri leta pozneje sta se odcepili Luče in Žalna. Dva župana sta bila nad 30 let na mestu.

Neka vrsta šole je bila v Višnji gori že leta 1554, prva šola pa je bila ustanovljena leta 1815. Počasi so se otroci tako namnožili, da so 1906 zgradili "pravo" šolo, torej poslopje samo za šolske potrebe. Po drugi svetovni vojni so šolsko stavbo obnovili, tako že kmalu se je pokazalo, da je premajhna. Zato so leta 1994 zasnovali novo osnovno šolo, ki naj bi bila zgrajena do leta 2000. Težave so bile velike, ker niso našli ustreznega prostora, zato so morali izbrati tudi delno zamočvirjeni teren. Vendar pa delo napreduje, čeprav se je menjala občina.

S šolo je bilo povezano cerkveno petje, ker so bili učitelji pogosto tudi organisti. Najbolj znan je bil nadučitelj Janko Skerbinc, ki je prišel v Višnjo goro leta 1876 in bil organist 63 let. Njegovi sta znani pesmi: **Kaj se vam zdi, pastirci vi in Vigred se povrne**. Od 1910 so imeli v Višnji gori tudi godbo, ki so jo vodili organisti ali kaplani. Izčrpen je **Opis glasbenega dogajanja v Višnji gori v našem stoletju**, ki ga je pripravil prof. in organist Milan Jevnikar. Natančno spremlja vsakokratne zборе, ki so bili vedno na dostojni višini in so jih vodili organisti, pogosto tudi skladatelji. Službo je nastopil v jeseni 1977, ko so dobili nove orgle: dvomanevalne, pnevmatske, z 20 pojočimi registri. Jevnikar je že prej pel v cerkvenem pevskem zboru, glasbe in orgljanja se je učil pri organistu Pavlu Žagarju, nato pa še v Orglarski šoli v Ljubljani. Prvi nastop z novim organistom je bil pri polnočnici na Božič 1977.

Proti koncu zbornika so opisane še nekatere vzgojno-izobraževalne ustanove, lovsko društvo, šport, v katerem so se med vojnama odlikovali tekači na srednje proge. Najuspešnejši je bil Ive Krevs, tekač in športnik mednarodnega slovesa. Bil je večkratni državni prvak in rekorder v tekih od 800 do 10.000 m. Udeležil se je Olimpiade v Berlinu 1936 in se odlično odrezal v teku na 5.000 m.

Na koncu je še nekaj zapiskov in drobnih novic iz mesta in okolice. Zbornik je bogato ilustriran.

Martin Jevnikar

Poglobljena študija o gotski arhitekturi na Goriškem

Knjiga Roberta Peskarja **Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbarske delavnice (1460-1530)** je zanimiv prispevek k temeljitejšemu poznavanju razvoja gotске arhitekture na naših tleh in vplivov, ki so temu razvoju botrovali. Svojo študijo je Peskar osredotočil na območje nekdanje Goriške grofije in na obdobje med leti 1460-1530, to je na čas, ko je slovenske dežele zaznamovala izredno živahna gradbena dejavnost in je bila na naših tleh zgrajena večina poznogotskih cerkva.

Umetnostni procesi in premiki, ki se kažejo v času poznega srednjega veka v srednjeevropskem prostoru, so seveda zajeli tudi slovenske dežele, kar je še posebej opazno na področju arhitekturnega snovanja. To, kot poudarja avtor sam, je razvidno tudi iz pregleda delovanja stavbarskih delavnic v času pozne gotike na območju nekdanje Goriške grofije.

Peskar prav na podlagi skrbne obravnave približno štiridesetih cerkva na tem območju, z upoštevanjem drugotnih, a izredno pomembnih navedb, kot so kamnoseški znaki, in z uporabo arhivskih virov, rekonstruira delokrog posameznih anonimnih stavbarskih delavnic in nakaže smernice, po katerih se je poznogotska arhitektura razvijala pri nas. S pomočjo te analize še jasneje izstopa pomen vpliva gorenjskih spomenikov, točneje župnijske cerkve v Kranju in njene škofjeloške filiacije, na arhitekturno snovanje na področju nekdanje Goriške grofije in pri tem tudi izvor nekaterih glavnih posebnosti pozno gotске arhitekture na Slovenskem. To so predvsem komplicirane obočne sheme, okrašene z bogatim figuralnim okrasom, katerih izvor tiči nedvomno v krogu mojstrov, ki so se izšolali pod vplivom znamenitega kiparja in stavbarja Petra Parlerja. Vendar, kot ugotavlja avtor, je bila šele osebnost Mojstra kranjskega ladijskega oboka v tretji četrtini 15. stoletja toliko izrazita, da je s svojim delovanjem ustvarila pravo arhitekturno šolo.

Kot je v predgovoru zapisal Sergio Tavano, je pred nami knjiga s podatki,

ki so v glavnem novi in dobro utemeljeni.

Predvsem pa se delo uvršča med tiste knjižne izdaje, ki so v zadnjih letih skušale vrniti Gorici in njeni pokrajini spet pravo zgodovinsko podobo, ki ima bolj razčlenjeno in znanstveno resno osnovo.

Peskarjeva monografija se vključuje v projekt **Gorica in Goriška stičiče narodov in kultur**, ki ga izvaja Goriški muzej. Slovenski tekst je v odličnem prevodu Joška Vetrliha v celoti preveden tudi v italijanščino, spremljata pa ga predgovora Janeza Höflerja in Sergia Tavana. Delo je opremljeno s katalogom, kjer je vsak arhitekturni spomenik na kratko opredeljen z zgodovinskega in umetnostnega vidika ter pojasnjen z grafično dokumentacijo, in z bogatim fotografskim gradivom.

i.f.ž.

...razstave...

Josef Koudelka na razstavi v Trstu

Že večkrat sem se v teh zapisih zaustavila ob razstavah, ki so bile postavljene v bivših konjušnicah Miramarskega gradu. Gre za zelo lepe razstavne prostore v nadvse primerni legi tudi za tiste obiskovalce, ki prihajajo v Trst kot turisti. Razstave v takem okolju imajo velik odmev in naletno na dober odziv. Gotovo bo tako tudi tokrat ob razstavi češkega fotografa Josefa Koudelke.

Koudelka je izbral 176 slik in jih ponudil na ogled brez vsakega komentarja, razstavi pa je dal naslov *Exils*. V spremnem besedilu, objavljenem v katalogu, srečamo citat: "Umetnost je najkrajša pot do človeka do človeka." Ta stavek, ki ga je izrekel Claude Roy, je avtor eseja Robert Delpire v svojem razmišljanju še stopnjeval s trditvijo, da je v raznolikosti umetnosti fotografija verjetno celo bližnjica. In kdor si bo Koudelkove fotografije ogledal, se bo o tem prepričal.

Fotograf Josef Koudelka ima za sabo razgiban življenje. Zgodaj se je začel ukvarjati s fotografijo, prvič pa se je predstavil javnosti leta 1961 v Pragi, star šele triindvajset let. Šest

let kasneje je opustil delo kot inženir in se v celoti posvetil fotografiji. Že v prvih časih je osredotočil svojo pozornost na ožji krog zanimanj, temu pa je ostal zvest do danes. Pritegnilo ga je gledališče, nato verska praznovanja, ljudski prazniki in vsakdanje življenje Romov - vse to pa je spremljal s posebno občutljivostjo.

V Pragi je leta 1968 slikal vse, kar se je dogajalo ob nastopu obožanih sil Varšavskega pakta. Nastalo je enkratno pretresljivo pričevanje o dneh hudih napetosti med eno in drugo stranjo. Slike so skrivaj prešle mejo in agencija Magnum jih je nepodpisane posredovala najpomembnejšim mednarodnim revijam. Čeprav je Koudelka dve leti kasneje zapustil Češkoslovaško, celih šestnajst let, do očetove smrti, ni mogel priznati avtorstva slik.

Nekaj časa je živel v Veliki Britaniji, nato v Franciji, vmes je še potoval, leta 1990 pa se je vrnil v domovino.

Seznam nagrad in priznanj dokazuje, da se je vpisal med najuspešnejše sodobne fotografe, vsebina njegovih slik pa potrjuje Koudelkovo hotenje, da je povsod tam, kjer se lahko pove kaj važnega o človeku, o njegovi vrženosti v svet in o trpljenju.

Človek, žival, narava, zid, stavba, mestna krajina - za vse ima umetnik posebno občutljivost, s katero dojema najglobljo resnico, le-ta pa je spoznanje o univerzalnosti trpljenja. Zaman bi se spraševali, sredi katere države smo, v katerem mestu, na kateri poti... to, kar nam hoče Koudelka posredovati, nima krajevnih določnosti. Osrednji motiv je izobčenost, drugačnost, obrobnost. Za izpovedovanje tega spoznanja se Koudelka ne poslužuje šokantnih prizorov, ampak nam posreduje kak preprost detajl, ki pa zadobiva na črno-belem polju simboličen pomen. V današnjem svetu, v katerem prevladuje vizualna informacija in nas podobe z vseh strani preplavljajo z izredno silovitostjo, je Koudelkova skopa, stroga, bistvena pripovednost nenavadna, a prav zato toliko bolj učinkovita.

Razstava *Exils* v miramarskem razstavišču bo odprta vse dni do konca junija z enotnim urnikom od 9.30 do 18.45. Možni so tudi vodeni ogledi.

Magda Jevnikar

Ljudski Razborski Pasijon

Pred nedavnim sem prisostvovala medijskemu zelo odmevnemu in zelo pohvalno sprejetemu - tako s strani publike kot tudi resnejše kritike - Škofjeloškemu Pasijonu, kjer je šlo za strokovno izdelano rekonstrukcijo znanega Pasijona, kot ga je zapisal kapucinski pater oče Romuald Marušič v začetku daljnega 18. stoletja. Režija in vse ostalo, kar sestavlja gledališki dogodek, je bilo v rokah nekaj strokovno večših ljudi, ki so znali precejšnji množici nastopajočih ljubiteljskih igralcev dati neverjetno teatrsko sproščenost in glavnim akterjem navdihniti celo pravi gledališki zanos in dodelanost tako besede kot giba in izraza, tako da je bil vtis, ko da bi imeli pred sabo poklicne igralce. Teden za tem pa sem imela priliko, da si ogledam povsem amatersko skupino s povsem ljubiteljskim režiserjem in kar obsežno ekipo navdušenih sodelavcev. To seveda ne bi bilo nič novega in posebej zanimivega, če ne bi šlo za to, da je svetopisemsko besedilo pripravil domači župnik, pravzaprav pater, v majhni gorski vasi nad Savo, za igralce pa si je vzel okoliške delavce, kmete, rudarje, kmetice in gospodinje, vajence, rokodelce, obrtnike; skratka, svoje preproste farane od otrok do starčkov. S pogumno propagando v časopisju je na prirediteljev pritegnil za nekaj pomladanskih vikendov okoli Velike noči ne samo veliko gledalcev od blizu in daleč, pač pa tudi ekipo bližnje sevniške in celo ljubljanske televizije. Televizijska ekipa je ta zanimivi, povsem amaterski, a z veliko okusa - tako glasbeno kot scensko in režijsko - pripravljeni Razborski Pasijon oziroma Razborske pasijonske igre tudi v celoti posnela in predvajala v osrednjem televizijskem programu.

Poglejmo si поблиže ta nenavadni dogodek. Gre za malo vasico dobro uro hoda od železniške postaje blizu vasi Loka v Zasavju. Vasica se z veliko belo cerkvijo razgleduje čez griče pod najvišjim vrhom Lisco, z razgledi tja do Gorjancev. Stoji kot na kak-

šnem visokem slemenu, na obe strani pa se odpirajo dolinice in griči s kupčkom hišic tu pa tam in s kako cerkvico na vrhu. Kakšna posebna pobožnost in kakšno zanimanje za kulturo tu doslej nista bili doma, razen kakšne izjeme. Sredi kmečkega garanja in vsakodnevnih dolgih spustov do vlaka za v službo in zopetnih strmih vzponov nazaj, spet na njive in v vinograde, delavnice in v zidanice, ni moglo biti ravno spodbudno za posebna zanimanja. Ni bilo ne Prosvetnega ne Gasilskega doma, šola je imela le štiri razrede, zatem je bilo treba šolarjem v Sevnico, z vlakom seveda. Vasica je imela in še ima eno samo gostilnico in eno trgovinico za prvo silo. Pa pride navdušen, kulturno zavzet, duhovno razgiban, predvsem pa kar donboskovsko goreč pater in čez nekaj mesecev se že po bližnji in daljni okolici govori o "razborskem čudežu". Zaživele so mladinske skupine, zatem še predavateljski in glasbeni večeri, ki so pritegovali tudi širšo okolico. Ko so ti večeri zasloveli, si je iznajdljivi in goreči mož že upal vabiti tudi ugledne predavatelje iz glavnega mesta. V dveh letih je pater Karel Gržan iz malega hribovskega Razborja napravil kulturno središče, kjer so se zbirali tako domačini kot poslušalci od marsikod. Nekakšen vrh pa je predstavljala v tem sklopu njegovih raznolikih dejavnosti, ki so tako ali drugače, prikrito ali odločno, nosile, bi rekli, božji predznak, uprizoritev svetopisemskega besedila. Imenoval jo je Razborske pasijonske igre.

Zamisel je težila predvsem k oživiljanju vere, k duhovni poglobitvi, k napolnitvi sodobnega raztresenega in za duhovnost otopelega človeka, tako preprostega kot izobraženca, k razmišljanju o bistvu krščanskega sporočila: od Kristusovega trpljenja k Vstajenju - in vzporedno - od našega trpljenja, strahu in bojznosti pred smrtjo k pomiritvi v Bogu in k upanju v radost vstajenja. Pater Geržan je iz biblijskega besedila vzel le najznačilnejše odlomke, ostalo pripoved pa je privzdi-

gnil v zelo domiselne zamolke, katere je zapolnjevala odlično ubrana glasba iz svetovnih klasikov ter slikoviti množični prizori z upodobitvami značilnejših scen iz Pasijona, od otrok s palmami na cvetno nedeljo do glavnih prizorov trpljenja tja do križanja in snemanja s križa. Svetlobni efekti, glasba in pisana kostumografija s posrečeno, do skrajnosti skrčeno sceno, so se zlili v enoten, tekoč potek, ki je kot celota ohranil vzdušje neke pretresljive zbranosti. Še bolj kot sama režija in scenografija je pravzaprav človeka prepričala nekam zamaknjena osredotočenost teh preprostih vaščanov - v igri se jih je zvrstilo skoraj sto - ki so igrali, kot da doživljajo pasijon tudi sami, ko da so v resnici sodelujoči pri Kristusovem trpljenju. In najbrž je bil to osnovni namen patra Geržana: čeprav je namreč - sam amaterski režiser - s svojo igro učinkoval tudi na zunaj, je nedvomno opravil z njo tudi tiho in nevsiljivo evangelizacijo.

Poudariti pa velja tudi to, da so vse, od scene do kostumov, izdelali domačini sami. In da so se ob večerih, po delu, zbirali v domači cerkvi in župnišči, največ ob vikendih, pozneje še pogosteje, in to skozi eno celo leto. Med njimi, ki niso nikoli stali na pravem odru, je bilo v posameznih govornih prizorih opaziti poleg razumljivih okornosti prisrčno zavzetih amaterjev tudi nekaj nadarjenih igralcev. Med temi sta izstopali predvsem obe glavni vlogi, Kristus in Pilat. Prvega je sijajno odigral mlajši domačin Tajhmajster, Pilata pa starejši Razborčan Jože Imperl. In kar je na Razboru že običaj, po vsaki predstavi se navadno izkažejo tudi razborske žene, ki slovijo kot odlične kuharice. In ker na Razboru raste tudi veliko vinske trte, nikoli ne manjka tudi dobra kapljica. Domačini se odlikujejo še po nečem: veseljaki so in širokih src, zato nikoli ne pobirajo kakšnih prispevkov za to, pri njih točijo in goste zastonj in z veselo besedo. Če bodo Razborske pasijonske igre drugo leto znova ponavljali, se o tem lahko osebno prepričate. V tem primeru prisrčno vabljeni na prelepi hribovski zasavski Razbor!

Zora Tavčar

Delovanje Knjižnice Dušana Černeta v letu 1998

V šestnajstem letu naše ustanove smo nadaljevali z delom, ki smo si ga zastavili na začetku našega delovanja. Zbirali smo in še vedno zbiramo predvsem slovenski zdomski tisk, ki izhaja na vseh koncih sveta, v Severni in Južni Ameriki, Avstraliji, Aziji in po raznih državah zapadne Evrope. Tega knjižnega in časopisnega gradiva je ogromno in želeti bi bilo, da bi se ves ta tisk ohranil v čim popolnejših zbirkah v raznih knjižnicah, bodisi v Sloveniji kot v zamejstvu in zdomstvu. Glavni zbiratelji in hranilci slovenskega zdomskega tiska so sledeče ustanove: Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, Knjižnica Studia Slovenica prav tako v Ljubljani in Knjižnica Dušana Černeta iz Trsta. S tega mesta pozivamo vse slovenske kulturne, gospodarske, prosvetne in športne ustanove ter tudi posameznike iz Slovenije, zamejstva in zdomstva, da podprejo to delovanje in nam pomagajo, da bomo čimbolj izpopolnili naš knjižni fond in zanamcem omogočili raziskovati življenje slovenskega človeka v tujini.

Inventarizacija

Leta 1998 je bilo inventariziranih 467 knjižnih enot. Tudi v preteklem letu smo naš knjižni fond povečevali v glavnem z darovi. Nekaj knjig smo kupili. Svoj prispevek je dalo tudi Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, dalje smo imeli zelo dobre stike z Narodno in univerzitetno knjižnico in s knjižnico Studia Slovenica.

Skupno je bilo do konca leta 1998 inventariziranih 8.850 knjižnih enot. Inventarizirali smo tudi 41 enot drobne tiska. Skupno je sedaj inventariziranih 619 enot drobne tiska.

Katalogizacija

Glavno skrb smo v preteklem letu posvetili katalogiziranju knjižnega in periodičnega gradiva. V glavni knjižni katalog smo vložili 459 knjižnih listkov. V katalog slovenskega zdomskega tiska pa je bilo vloženih 76 knjižnih listkov. Konec leta 1998 je bilo v glavnem katalogu 7.729 in v katalogu slo-

venskega zdomskega tiska 1.849 kartotečnih listkov.

V signaturni katalog je bilo vpisanih 272 zaporednih knjižnih izdaj.

Stiki

Poglobili smo stike z vsemi ustanovami, s katerimi smo doslej sodelovali, predvsem pri izmenjavi in izpopolnjevanju knjižnega gradiva. V lanskem letu smo navezali stike z gospodom dr. Ljubom Sircem in gospo Jano Valenčič, ki nam pomagata pri izpopolnjevanju knjižnega gradiva, ki je izšlo v Veliki Britaniji. Ob tej priložnosti se jima najtopleje zahvaljujemo za nesebično pomoč in ju prosimo, da bi nam tudi v bodoče bila naklonjena in nam pomagala pri našem delu.

Vezava

Kot že vrsto let smo tudi v preteklem letu nadaljevali z vezavo predvsem periodičnega tiska. Na tekočem

mladika
v vsako
slovensko
družino

smo z vezavo zdomskega periodičnega tiska in to bomo nadaljevali tudi v letošnjem letu. Vezali smo tudi nekatere starejše publikacije, ki so bile v zelo slabem stanju, tako da so sedaj uporabne za čitatelje.

Izposoja

Lansko leto je bilo izposojenih 304 knjig ter 48 letnikov periodičnega tiska. Za Narodno in univerzitetno knjižnico smo fotokopirali vrsto periodičnega zdomskega tiska, prav tako za knjižnico Studia Slovenica iz Ljubljane.

Bibliografija

Že vrsto let napovedujemo izid bibliografije slovenskega tiska v Veliki Britaniji. Kaže, da bo bibliografija končno zagledala luč sveta, saj gradivo je v glavnem zbrano, urejeno in pripravljeno za tisk. Upamo, da bomo bibliografijo izdali letos ob priliki proslave 50-letnice Slovenske prosvete iz Trsta.

Duhovnik Mario Gariup in njegove publikacije v Knjižnici Dušana Černeta

Mario Gariup, duhovnik in kulturni delavec, buditelj Slovencev v Kanalski dolini, se je rodil 18. novembra 1940 v Topolovem v občini Grmek v Beneški Sloveniji. 29. junija 1965 je bil v Vidmu posvečen za duhovnika. 8. decembra 1974 je bil imenovan za župnika v Ukvah in Ovčji vasi v Kanalski dolini. Leta 1975 je ustanovil župnijski vestnik "Ukve". Župnik Gariup je v zadnjih nekaj letih izdal celo vrsto knjig, ki obravnavajo zgodovinsko, kulturno-prosvetno, versko in gospodarsko življenje vasi v Kanalski dolini. Tudi naša knjižnica poseduje precej njegovih del.

1. Valbruna - Ovčja vas: persone e vicende in un paese della Val Canale. Trieste: EST, 1986.
2. Ovčja Vas - Valbruna: o ljudeh in dogodkih alpske vasi v Kanalski dolini. - Trst: ZTT, 1988.
3. I parroci di Ugovizza: 500 anni di vita paesana. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1989.
4. Il santuario di Monte Lussari in Val Canale. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1991.
5. San Leopoldo. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1992.
6. La Val Canale fra le due guerre mondiali. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1993.
7. Le opzioni per il 3° Reich. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1994.
8. La Val Canale durante la seconda guerra mondiale. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1995.
9. Le miniere di Ugovizza. - Cividale del Friuli: Cooperativa Editrice Dom, 1996.

2. stran platnic

dni je bil izvoljen novi odbor zadruge Primorski dnevnik, ki je imenoval tudi odbor družbe Prae. Kaj so delali ti gospodje? Kako so gospodarili? Je mogoče, da je treba ob vsaki krizi sprožiti neznanski vik in krik ter govoriti o potrebi manjšinske solidarnosti? Mislim, da imajo naše ustanove nek velik handikap: upravljajo jih ljudje, ki zgledajo uspešni, dokler vse teče kot po olju; ko pa nastopijo težave, začnejo klicati celo javnost na pomoč. Nisem član nobene zadruge in, če gredo stvari naprej po tem ključu, niti ne mislim postati, ker se bojim, da ne bom imel možnosti preverjati, kam gre v resnici moj denar. (E. L.)

listnica uprave

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Serena Repinc, Opčine - 60.000 lir; Majda Giraldu, Trst - 55.000 lir; Šolske sestre, Sv. Ivan - 10.000 lir; Anica Trento Lombardo, Trst - 10.000 lir; Anton Maver, Geneve, Švica - 40.000 lir; Bogdan Novak, Ohio, USA - 12.479 lir; Ivanka Hergold, Trst - 10.000 lir; NN - 200.000 lir; Katja Klanjšček, Gorica - 10.000 lir; Mirko Brezigar, Vicenza - 20.000 lir; Zorko Pelikan, Opčine - 10.000 lir; Ciril Korsič, Gorica - 10.000 lir; Anica Zahar, Zatrežec - 20.000 lir; Štefan Falež, Rim - 110.000 lir; Marilka in Danilo Čotar, Gorica - 10.000 lir; Vera Sardoč, Trst - 10.000 lir; Jožko Gerdol, Trst - 26.000 lir; Marko Udovič, Trst - 105.000 lir; Manica in Mitja Petaros, Opčine - 60.000 lir; Milena Dobovšek, Ljubljana, Slovenija - 10.000 lir; Marko Kos, Trst - 60.000 lir; Liza Pleničar, Enfield, Anglija - 12.062 lir; Maruška Štoka, Opčine - 60.000 lir; Albin Zorc, Polhov Gradec, Slovenija - 21.500 lir; Alba Rosman, Trst - 45.000 lir; Milokanovič, Trst - 100.000.

DAROV V SPOMIN:

V spomin na Jožeta Peterlina daruje Felicita Vodopivec 50.000 lir za Mladiko.

Vsem prisrčna hvala!

Razpis 28. literarnega natečaja Mladike za prozo in poezijo bomo objavili v prihodnji številki.

DR. JOŽE BERNIK 75-LETNIK
Predsednik Svetovnega slovenskega kongresa, znani javni delavec iz Chicaga v ZDA dr. Jože Bernik je 13. aprila dopolnil 75 let. Prijatelji so mu nazdravili 17. aprila v Lemontu, kjer je pred leti ob samostanu slovenskih frančiškanov, "Ameriških Brezjah", nastal slovenski kulturni center za širše območje Chicaga.

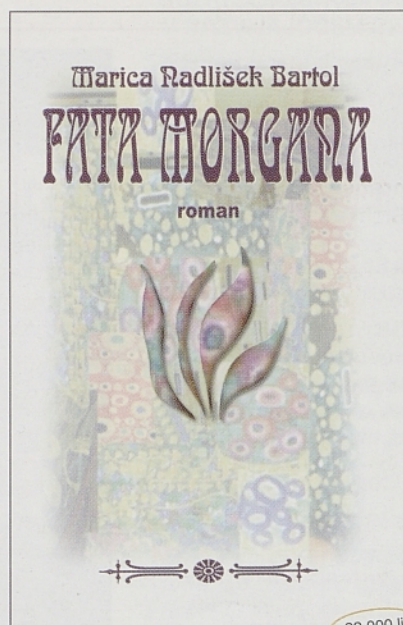
TANJA

To je naslov zgoščenke, ki so jo izdali komaj 8-letni nadarjeni pevki Tanji Valentič iz Milj. Na njej so otroške pesmi v slovenščini, italijanščini in italijanskem tržaškem narečju.

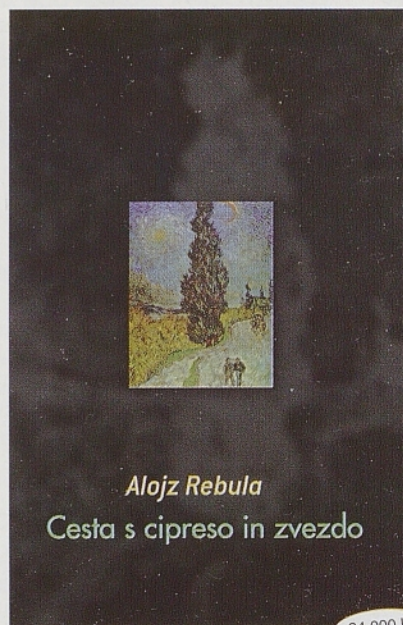
PEN NA BLEDU

32. mednarodno pisateljsko srečanje na Bledu, ki se je začelo 20. maja, je pripravil Mirovni komite mednarodnega PEN-kluba, ki mu predseduje Boris A. Novak. Določili so mu naslov Balkan - vloga pisateljev pri uveljavljanju kulture miru.

Sto let slovenskega romana v Trstu

22.000 lir

24.000 lir

1898

100 let

1998

Prvi tržaški roman

Roman o Trstu

Obe knjigi dobite v slovenskih knjigarnah ali pri Mladiki, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846 - faks 040 633307
E-mail: urednistvo@mladika.com

Ljubezenska zgodba pod stoletno murvo Fabianijevih u Kobdilžu na Krasu. Naročite jo lahko tudi po pošti. Cena 29.000 lir.

za smeh in dobro voljo

Po ropu banke manjka v blagajni en milijon in pol lir. Direktor banke pravi časnika: "Napišite, da je neznanec v banki oropal tri milijone lir, da bo imel tat vsaj doma cirkus."

—o—

Jasnovidka: "Vidim nekaj strašnega: vaš mož bo jutri umrl."

"To vem sama. Zanima me, če bom oproščena."

Zakonski prepis

Jasnovidka: "Odgovor na dve vprašanji stane 100 lir."

Stranka plača in pravi: "Ali se vam ne zdi to nekoliko veliko?"

"Ja, se mi zdi. In drugo vprašanje?"

Žena možu: Dragec, danes sem porabila zadnji krompir."

"No, hvala Bogu, potem je pa kad končno prazna in se lahko spet skopam."

—o—

"Kje imate, prosim, psa, ki je dobil nagrado najboljšega čuvaja?"

"Ponoči so ga ukradli."

—o—

Kmet se ga je pošteno nasrkal. Sredi vasi sreča župnika. Ta mu reče: "Spet pijan!"

Kmet žareč od veselja: "Jaz tudi, gospod župnik, jaz tudi."

—o—

Tine in Tone praznita kozarčke pri točilni mizi. Naenkrat se Tine prevrne s stola in obleži na tleh kot mrtev.

Tone natakari: "Pri Tinetu mi je tako všeč to, da točno ve, kdaj ga ima zadosti."

—o—

— Gospod doktor, ali ne bi bilo bolje za mojega moža, da greva na potovanje?

— Seveda, toda vsak zase in vsak v drugo smer.

... toplo ... še bolj ...

"Obtoženi ste, da ste sosedu ukradli pozavno, ko sploh ne znate njo igrati."

"Sosed tudi ne."

—o—

— Greš letos sama na morje, Ančka?

— Ne, Flokija bom vzela s seboj, saj pes tudi zasluži počitnice.

— Kaj pa mož?

— Ja, eden pa mora doma lajati, imamo hruške na vrtu!

—o—

— Je vaš kovček res popolnoma prazen?

— Res, gospod carinik, veste, jaz sem nudist.

Pavle Merku

SLOVENSKA KRAJEVNA IMENA V ITALIJI

Priročnik

TOPONIMI SLOVENI IN ITALIA

Manuale

1999

15.000 lir

V založbi Mladika

sta izšla priročnik

Pavleta Merkuja

Slovenska krajevna

imena v Italiji

in knjiga

spominskih črtic

Draga Štoka

Po prehojeni poti.

Obe knjigi

toplo priporočamo.

Naročite ju lahko

tudi na naši upravi:

Mladika

Trst, ulica Donizetti 3

tel. 040 370846

faks 040 633307

E-mail:

urednistvo@mladika.com

Drago Štoka

Po prehojeni poti

Spominske črtice

24.000 lir